Col·lecció familiar

Gros

Notes minses sense
ordre mi concert

Exemplar dedicat expressa-
ment a l'amic Gabarró
Manresa juliol 1976

D. Gros

www.memoria.cat/gros

Col·lecció familiar

A manera de pròleg

L'intent, no era pas d'escriure gaires coses referides a la meva estada en la presó i als aconteixements viscuts des d'allí, pels vençuts en la contesa del 1936-39.

No disposava pas de massa material. Solament, entre els meus papers avui destinats al cove, puix, ara ja em fan nosa, he trobat -relacionat amb el tema proposat- quelcom d'aprofitable i que mai jo podré llençar: Una cançó, un sonet i un parell de rebuts d'unes multes satisfetes per la meva família. I tanmateix, la troballa d'aquests documents d'un intrínsèc valor purament personal, fou l'interruptor que tancà el circuit per engegar l'ordenador què, com tothom, tinc instal.lat en el cervell. L'empremta ferma, gravada en les memòries de l'electrònic aparell, no s'havia pas esvaït ni gens ni mica. Són les memòries que, subjectivament, varen impressionar-me amb més intensitat i la motivació essencial per omplir unes primeres planes amb el títol de "Notes minses sense ordre ni concert", creient-me que les fulles a escriure, podrien ser comptades -com a màxim- amb els dits d'una mà.

Però, -i aqui entra en joc la meva afalagada vanitat- en Quintana em diu que les petites notes tenen una valor històrica i que són, fins a cert punt, interessants. I l'estímul rebut com a conseqüència d'aquesta mena d'elogi, em fa destriar d'altres vivències -no pas tan ben gravades- per posar-les en solfa. I els fulls creixen i s'amunteguen damunt la taula; i Déu n'hi dó del gruix que fan. I això, que pres en petita dosi, potser no hauria avorrit a ningú, ara, degut a llur massa extensió s'ha fet pesat i és digne de sancció.

No vull pas eludir la responsabilitat que a mi em pertoca. Però, en Quintana que amb llurs elogis em féu perdre el sentit de la ponderació, n'és lliure de pecat? No vulgueu doncs, descarregar tot l'enuig damunt meu. Repartiu-lo proporcionalment. I si per cas sou tan bona gent i ens voleu perdonar a tots dos.... gràcies! gràcies per endavant.

Fonamentalment, tot el que hem escrit sobre aquest tema és d'una veritat plenament objectiva. No hem volgut pas usar tintes negres per dramatitzar amb excés certes situacions, doncs, hauria sigut exagerar la nota. Hem volgut fotografiar el fet o l'acció sense cercar ni els angles foscos ni els excessivament brillants. Ho hem aconseguit? No ho sé.

Finalment, si ara tingués d'escriure tot això de nou, possiblement seria sota d'un altre títol, potser amb una altra ordenació i alguna retallada, però, no hauria de rectificar pas res d'allò que podem considerar com a essencial.

I prpu. Si us agrada, millor. Sinò... pega!

F. Gros.

Manresa, agost del 1976

www.memoria.cat/gros

Col·lecció familiar

Notes minses sense ordre ni concert
88888888888888888 444444444444444444444444444 88888888888888888

Don José

Malgrat la manca de plena llibertat, els empresonats pel motiu d'haver fet la guerra en el bàndol dels que la van perdre, cantaven, reien, representaven peces teatrals, escrivien cartes a la família i poesíes a l'enamorada que es marcia tot esperant-los amb daler més enllà de l'altra banda del locutori; i es divertien amb ben poquetes eines, tot fent treballs d'artesania i àdhuc d'artistics. Aquests entreteniments els feien oblidar de que molt a la vora, -a l'altra cara de la paret- el sol lliscava des del matí al vespre sense que cap ésser humà pogués tancar-lo en una capsa més o menys espaiosa i semblant a l'edifici de les Germanetes dels Pobres, on -transformat en presó- s'hi trobaven arrenglerats, apilats com a xinxes, una bona munió de vençuts. (700, si fa o no fa)

No, home, no! No ens queixem pas. Si això, entre els humans és quelcom natural. Amb tot i que algú no ho pugui creure, la humanitat d'abans i de ~~xxxxx~~ després del Crist no és pas gens diferent a aquella cavernícola dels més allunyats segles. I l'home sempre ha occit a l'home, per establir llur supremacia damunt de tota gent; i àdhuc per salvaguardar la moral i la religió. I el vençut, ara i com sempre, o bé és un criminal que cal esborrar, o un dissortat "roig" que haurem de tenyir de nou amb un color morat. La repressió política o religiosa, obligatoriament la d'exercir el que es fa amo del poder després del triomf en la contesa. Al guanyador li cal abatre l'urc d'aquells que lluitaven per la implantació de "idees absurdes i temeràries contràries a la unitat de la pàtria i al ordre establert". Els pobrets vençuts, enganyats pels seus líders, s'havien ben cregut que eren bones les seves raons i se'ls havia de demostrar de que anaven però que molt errats d'osques. I la repressió demostrava a bastament -a plena llum i amb tota la claror- que en el joc de la guerra, el que guanya la partida és el que té raó, àdhuc quan exigeix el pagament de la factura que li ha vingut de gust de presentar al perdedor. És què, si el bàndol que va perdre hagués guanyat, ¿no haria succeït quelcom semblant, però a l'inrevés?

No ens podem pas queixar els allotjats en el local que abans era el de les Germanetes. La sort ens va afavorir en aquella presó, amb un increïble director: don José. Una bona persona; li agradava tancar els ulls per no veure aquella petita mancança al reglament de la institució penal. Li sabia greu castigar i sempre estava a punt de deixar-se convèncer a l'hora d'alleujar la disciplinària penalitat. Parlem-ne un xic de l'escarceller major de la presó manresana.

El rostre colrat i de faccions correctes i expressives, feien simpàtic a don José, al primer cop d'ull. La seva bonhomia reflexada en llurs maneres amables en el tracte amb tots i cadascún dels estadants d'aquell lloc de reclusió, afeblien -mal sigui sols una mica- el desassossec dels presoners. Llur caràcter era marcadament infantil. Quan a deu hores del matí dictava una mesura més o menys empipadora pels empresonats, no trigava pas massa temps en revocar-la pressionat a les sis de la tarda (quan tot seguit de cantar -~~xxxxx~~ des de l'ombra- el reglamentari "Cara al Sol") la colla del chor engegava l'Himne al Director: "Nuestro director querido que pa nosotros es Dios...". L'emoció de creure's tan estimat donava un brill humit a la seva mirada i la veu li sortia embarbussada en el moment d'anul.lar l'ordre matinal. ¿Com no havia de revocar aquella ordre que fastiguejava als "seus" reclusos i que a ell mateix no li agradava pas d'imposar? Oi

www.memoria.cat/gros

Col·lecció familiar

que n'era una mica d'infantil, el nostre Director? Tanmateix però, n'estavem ben contents d'aquell bon home i molts de nosaltres li varem demostrar quan, més tard, caigué en desgràcia i va passar de Director a reclús; si, és clar, per culpa seva i de la seva ingenuïtat que àdhuc el feia una mica irresponsable. Els fets punibles els van realitzar d'altres elements de jararquia inferior a la seva, traspassats des del front a la ciutat vençuda sense cap mena de desintoxicant guerrer. Però això on figues d'un altre paner i que potser en parlarem en una altra ocasió.

El nostre home, el nostre don José, era baixet -un metre seixanta i tants centímetres- i tenia com tot humà una bona pila de defectes; i un dels més rellevants, era el que li agradava el mam. Ajudat per la seva companya -que més aviat que esposa, li era "tia"- trascolàven una ampolla de Domecq al dia. De bon matí, cap a les nou o deu hores, després de les primeres copes de conyac, ("El tres cepas es peor que el "Fundador"; es deia per Madrid en aquells temps, referint-se al germà del José Antonio) ben vestit de paisà o amb l'uniforme sempre net i planxat, el seu caminar i el seu vocabulari prou eren ben correctes i sense cap mena d'embús ni d'entropessada. Cap al tard, -prop de les sis de la tarda- malgrat les libacions copioses sense deixar caure en terra ni una gota d'aquell preuat licor, l'home es mantenia dret, un xic més encirat que de bon matí però sense fer cap mena de tentines ni d'ésses grosses ni petites, i amb el vocabulari una mica més fosc però expressant bé el que volia dir. Qualsevol d'altre, sotmès a aquell règim humit i vaporós prou que hauria caigut ben estirat al damunt de les lloses del pati. Si no l'haguèssim conegut hauriem pensat que era un home sec, més eixut que l'abstemi més sobri.

Fou en aquell dies de mitjans del 1939 quan , pel magí de don José hi travessà una lluminosa idea: faria adobar i netejar la façana de la presó per paletes, pintors i emblanquinadors, tots ells, és clar, d'entre els empresonats, doncs entre aquella colla de gent que sojornava -si us plau, per força- en aquell establiment, no hi podia pas mancar gent de tota mena d'ofici o professió. I dit i fet. Don José tria personalment, entre els reclusos, un paleta, i un pintor com a caps de colla i tot seguit organitzen adeqüadament les corresponents brigadetes que muntarien les bastides i que, amb molta cura, amb totes les precaucions que exigeix la seguretat en el treball, amb molta parsimònia i a base de molt temps, tornarien blanca i impòl.luta a la bruta paret, alta. ampla, de molts metres quadrats de superfície i que s'estén, des de l'extrem inferior on es troba la porta d'entrada al recinte penal, fins a l'altra reixada que oferia pas lliure des del carrer, cap a l'erm que abans era hort de les monges. I no hi havia pas cap dubte de què, un cop enllestida la feina, no hi hauria cap raig de sol que no volgués ésser reflexat per aquella neta superficie. I el raig que per llur direcció tingués de passar de llarg, prou marxaria envejant la sort dels seus reflexats germans.

Tothom si volia apuntar, tothom volia formar part d'una de les brigadetes fundades per don José. Tothom semblava pertanyer al ram de la construcció. I ¿sabeu quin motiu menava a tanta gent a desitjar amb vehemència l'ésser cridat a col.laborar en la netejadora tasca? Molt senzill: hom treballaria al carrer; veuria discòrrer a la gent en totes direccions; homes, dones, vells, joves, criatures; cap al baixador de la Cova per Santa Clara, cap als Caputxins, o cap a sant Bartomeu en direcció a ciutat. I això tan sols, ja els hi feia peça. Respirarien l'aire lliure. L'aire sense portes ni finestres que li barressin el pas; el del carrer.

Però hi havia quelcom més atractiu i més emocionant. Al matí i una

www.memoria.cat/gros

Col·lecció familiar

mica abans d'obrir la finestrella per rebre els paquets destinats als reclufts, ja hi hauria gent esperant en la mena de placeta de davant de l'edifici. I hom veuria la dona, la mare o l'amic, amb els quals potser hi hauria ocasió d'intercanviar unes paraules. I, a més a més, en el transcurs de la jornada, ¿no podria allunyar-se uns metres de la façana per abraçar a la dona o als fills nats abans o després del 1936? I potser, i per uns fugissers minuts podria mantenir l'afectuós contacte humà amb tots llurs familiars, al través de diades successives. ¿No era era prou engrescadora aquesta probabilitat que hom veia -il.lusionadament- gairebé segura d'assolir?

Oh! i sense cap entrebanc, Sense necessitat de cap mena de locutori; sense que ni ell ni els seus es trobessin separats a una i altra banda d'aquell sandvitx constituït -en comptes dels dos trossos de pa amb un tall de pernil- per dues reixes amb carn al mig; amb la carn viva d'unes orelles què -reglamentariament- havien d'escoltar tota mena de intercomunicació entre els de dins i els de fora.

I en el carrer escoltarien la parla dolça de l'estimada sense el guirigall eixordador que es produia en aquell locutori de dimensions tan reduïdes quan tothom, per provar d'entendre's millor, aixecava accelerada dament llur veu fins arribar al crit pelat i fins que la paraula s'engargussava a la gola prohibint l'emissió d'un sol mot més.

Davant d'aquest panorama per una banda trist i per l'altra engrescador, ¿qui era el que no es veia amb cor d'emular les gestes del millor emblanquinador del Pla de Bages? Vet aqui el motiu de que tothom volgués pertanyer al ram de la paleta, la brotxa, la maceta i el nivell.

De viva veu adreçà don José unes paraules als que sortien a treballar al carrer: "Està prohibido que los reclusos hablen con alguien en el exterior. No quiero ver "-i accentuava expressament aquests tres darrers mots- "a ninguno de vosotros contraviniendo esta disposición reglamentaria."

I don José, quan sortia des de la presó al carrer per inspeccionar les obres o per qualsevol altra causa o motiu, abans de que el seu peu petjés la llinda del portal, ja començava d'inclinar el cap i amb ell tot el seu cos, en direcció contrària d'on treballaven paletes i manobres i pintors i ajudants. I caminava uns vint o trenta metres, pausadament, cap a sant Bartomeu, abans de tombar-se de cara on eren els treballadors. "... para que sus reclusos le vieran y pudieran situarse, en su lugar de trabajo si es que no estaban en él." I això, al matí o a la tarda, indistintament malgrat estigués sec o ben humitejat. ¿Que us en sembla de la benigna diplomàcia del nostre don José?

Moltes altres anècdotes referides a la figura del nostre escarceller major, us podriem contar, però, per ara, sols n'hi afegin una altra.

L'erm que abans era la terra cultivada de l'hort de les monges, n'era separat del dels jesuïtes de la Cova per unes tàpies o paret. Des del carrer i al través de la porta reixada feta malbé, permetia a tothom el lliure accès a l'erm i, sens dubte, algú -potser alguna colla de xicotots- varen saltar les tàpies per proveir-se de fruita de la dels arbres de l'hort dels de la Companyia de Jesús. I un parell de "padres" o d'"hermanos", que això no ho sé del cert, es van queixar a don José:

-Algumo de sus reclusos, estimado don José, ha entrado en nuestros dominios para apoderarse del fruto de nuestros àrboles -van dir-li.-

I la reacció de don José fou instantània: un breu i brau discurs.

-Señores: Sepan ustedes, que todos y cada uno de mis reclusos son gente honrada e incapaces de un acto semejante. No culpen pués a esta mi gente de un acto que, si se ha producido, ha sido realizado por elementos ajenos a nosotros.

I amb aquestes paraules els acomiadà.

www.memoria.cat/gros

Col·lecció familiar

Melangia

Música: Carles Luque
Lletra: Angel de Montserrat

Largo

D'un som ni bell guar doen el cor re cor dan ça sub til - - - re mi nis cen cia gen

pp

D'un som ni bell guar doen el cor - - - - - dan ça sub til re mi nis cen cia gen

pp

1ª

til d'un sen ti ment me lan giós - - - com ric jo rós sen tor d'A bril

pp

til d'un sen ti ment me lan giós - - - com rós sen tor d'A bril

pp

Allegro

can ten els o ce lets quau dei xon del jar di al sol bell d'un ma

pp

La La (seguein)

ti sol ra diant - - - ia les ti ma da veig blan ca com lli ri

f

f

lli que s'en ve cap a mi d'a mor can tant - - - - son nis d'a

p pp pp pp

1ª al 𝄋

2ª

se rá da ror, lli be ra ció

rit

se ra da ror, lli be ra ció

www.memoria.cat/gros

Col·lecció familiar

M E L A N G I A

D´un somni bell, guardo en el cor recordança subtil,
reminisvència gentil, d´un sentiment melangiós;
Com ric joiell, de un amor que´s transforma agradós
en un daler freturós, sentor d´abril.

Canten els ocellets quan deixonda el jardí
al sol bell del matí, sol radiant;
i a l´estimada veig blanca com lliri lli,
que se´n ve cap a mi, d´amor cantant.

Somnis d´amor que ens endolciu la tristesa punyent,
i ens poteu al fons del cor, consol a l´empresonat;
No us esvaïu i estigueu-vos amb fe permanent
com un raig de sol ixent, sempre al costat.

Que a dintre la presó manca hi fa la claror
d´aquell sol tan radiant del matí;
i per sotjà els esculls, manca el brill dels teus ulls
i el ressò de ta veu que´m fa glatir.

Serà claror! Lliberació!!!

Melangía és una de les cançons que entonàvem en la presó de Manresa una petita colla d´aficionats a distreure´ns fos com fos. I, per passar una micoia de temps, el taral.lejar una melodia més o menys musical, era quelcom agradable.

No era pas única aquesta cançó; el nostre repertori era variat; des de la Missa d´en Ribera al senzill motet cantat pels components de la capella en la obligada cerimònia dominical sota la direcció del fiscorn que interpretava el cant mentre el saxofón feia l´acompanyament..... Que em dieu? que desafino? que els meus peus són ben fora del sender? Ai no, fillets. No, no vaig errat, no. És què, sabeu? el que feia sonar el fiscorn era un músic complert, (l´Oriol. El"negre" de La Principal de Bages, l´un i l´altra de tan bona memòria) i el que bufava el saxo era un aprenent que és ben segur que avui -si encara és viu- no el sap tocar com cal. Però tornem a endegar el fil de la relació: Deiem de que el nostre repertori era variat, i és cert: anava des del motet a la cançó descordada i pocasolta amb lletra que vòlia assemblar-se -sense aconseguir-ho de bon tros- a la pitarresca del D. Jaume el Conqueridor. Ja veieu doncs, que entre límits tan espaiats, s´hi podia enquibir des d´una cançó de bressol o una nadala, a una altra que enaltia la cama i fina més amunt de la cuixa d´una polida i gentil noieta que havia sigut donzella en altre temps.

Aquesta cançó -Melangia- és però, la única que rau avui encara en poder meu. I perquè l´hauré guardat tant temps? Doncs, perquè en Carles Luque i jo, l´haviem taral.lejat plegats mantes vegades, llavors en que tot just sols era música destinada, sabeu a què? a ésser la tonada per una serenata castellana! Però, ja veieu com va acabar:

www.memoria.cat/gros

Col·lecció familiar

en companyia meva va fer cap a la presó i, per cantar quelcom -malgrat que les notes siguin les mateixes- que res té que veure amb el rondar a una mossa cantant-li amoretes sota una finestra d'una casa rònega d'un poblet de pagès perdut en l'ample i llarg altiplà de Castella. Amic Luque: gràcies per la música de la nostra cançó. Estem convençuts que no et sabrà pas greu de que l'hàgim emprada en aquest menester.

I també em fa recordar a en Josep Mª Ortonoves, a aquell Àngel de Montserrat d'inefable simplicitat, amb llur mania de fer versos de caire semi-religiós i amb la fal.lera de veure'ls publicats amb lletres de motllo, en un diari, en una revista, en un qualsevol paper imprès. I és per aquesta fal.lera que va venir a raure a la presó. No ho compreneu?... La impremta no en volia d'escrits de caire religiós en aquells anys de guerra i ell, va escriure més d'un vers -no massa bo, segur- extremista, revolucionari. Més revolucionaris que els d'aquell poeta que en comptes de combregar a l'església, es trobava en comunió sagrada i directa amb l'ideari de la FAI o del POUM. I aquell pobre home, aquell infeliç una mica beneitó, anava esmaperdut i solitari en mig dels 700 presoners que omplien fins a la saturació, lestres sales i mitja de l'edifici de les "germanetes del pobres" . Fins que va acomboiar-se amb nosaltres, que el varem reviscolar encomanant-li lletres per cantar-les amb més o menys afinació. Fou feliç l'Àngel de Montserrat el poc temps viscut amb nosaltres. Algú, amb certa influència, que el coneixia i que suposem que no li fou difícil de fer-lo passar per boig li aconseguí la llibertat. Però n'estem segurs que el record de llur estada en l'establiment penal de Manresa li ha estat agradós i plaent.

I us he fet perdre el temps amb una cosa tan banal com és aquesta cançoneta. Però és que a mi m'agradan les petites coses tan minses com un botó insignificant d'aquells que em tanquen l'armilla per evitar que el meu cos es refredi massa depressa en els dies de forta gebrada.

I si tu ja has arribat a llegir aquests darrers mots, ¿he de suposar que tu tampoc menysprees a les petites coses?

www.memoria.cat/gros

Col·lecció familiar

Notes minses sense ordre ni concert

El Trust Joier de Reixes Endins

Mai he sigut massa treballador. M'agrada força de gandulejar, el "no fer res" em té el cor robat. Però mai podia suposar que això del "no fer res" fos cosa tan pesant: Més feixuc que fer de manobre preparant el formigó a cop de pala, omplir-ne el cossi i dur-lo al peu de la corriola per -un cop enganxat- tivar la corda i enfilar-lo cap dalt de la bastida perquè el paleta vagi omplint la jàssera. L'experiència viscuda en els primers mesos de viure empresonat, va fer que ho veiés clar: El "no fer res" allà dintre, pla bé que és diferent al "no fer res" a casa i en plena llibertat.

Algú diu què, llegir una novel.la que li agrada, és, "no fer res"; què, escoltant música d'aquella que fa dringar les cordes íntimes del cor, és, "no fer res"; que caminar tot passejant fins dalt del turonet on hi ha instal.lada la sub-central de "Catalana", és, "no fer res"; que si s'escau que a les vuit de la tarda d'un mes de juny en que les messes són totes segades, i som encara damunt d'aquell turó mirant les garbes amuntegades a sobre del rostoll, i restem enfavats al veure el miracle de més d'un raig de sol que fereix el munt d'espigues per un costat mentre que l'altra banda resta ombrejada per millor remarcar la lluïssor de la palla, daurada per la llum que ja es vol perdre darrera del Collbaix, i d'això, de fruir la bellesa del fugisser moment que ens sembla de tan poca durada, ¿també direm que això és, "no fer res"?

Si això dieu aneu errats: Els vostres comptes pla que no són prou clars. Per sapiguer que és, el "no fer res" heu de viure uns quants mesos en la nostra presó. Allí, el "no fer res", és quelcom absolut. És no tenir ni un brí de feina; és llevar-se al matí per posar-se les calces i tornar-se'n a jeure. És comptar les rajoles d'aquell esquifit claustre i les lloses del pati de joguina. No amb l'esperit, que prou n'és ben absent; comptar-les en forma plenament mecànica, com si no fossiu de carn i ossos, com un ninot d'aquells que els Reis varen dur a la nena de casa. El "no fer res" és, una planxa molt prima però de plom, que us ha caigut damunt de l'ànima per assecar-vos el cervell. És l'avorriment i el fastigueix elevat a l'enèsima potència. És quelcom contra el que heu de reaccionar ben amatents sinó voleu caminar per les quadres com un mort d'aquells que s'han d'enterrar aviat, abans no ens empudegui. Això! això si que és, el "no fer res".

Aquell règim al.lucinant no m'anava gens bé. I vaig salvar-me'n a temps, abans d'arribar a "caçar mosques". Algú va dir:-"Manca un electricista". I jo vaig ser el que encenia els llums en quan es feia fosc, i el que sortia tots els dies d'inspecció al carrer, per informar a D. José que totes les bombetes de l'exterior llufen escampant els seus raigs com cada nit. Però no n'hi havia prou amb aquesta feineta; calia omplir més temps. I vaig fer-me del "coro" i també de la capella; i vaig sortir a escena interpretant comèdies. I assajavem cançons i obres de teatre. Precisament en Cuevas,(1)element de la FAI que prou sabia escriure, va fer un "Sant Pere Nolasc" que hi cantàven els àngels. En aquella comèdia hi vaig fer de rei moro i engegava a n'el Sant un reguitzell de fàstics que Déu n'hi dó. Sort que el Sant era humil i mai es revoltava; i a més a més portava molts diners per pagar el rescat que el rei moro exigia pels quatre o cinc cristians caiguts en el parany. Tanmateix al final, el triomf no era pas del rei moro. Era el Sant que s'enduia els llorers.

Malgrat tot, encara disposava de masses hores lliures. I a dalt de

www.memoria.cat/gros

Col·lecció familiar

l'engolfa on pintor, paleta, electricista i algú més disposàven d'un lloc que podriem anomenar -només anomenar- taller, alliçonat per una company reclús com jo, (em sembla... em sembla que n'era en Lluís Retrés, el pintor) vaig provar d'ensinistrar-me en els misteris d'una nova professió; es tractava de fer un anell de plata; amb una moneda de dues pessetes foradada pel bell mig i travessada per aquest forat per un ferro rodó un xic cònic vaig fer l'experiment. I després d'unes hores de colpejar amb un martell, suau i repetidament damunt del cantell de la moneda, el forat s'engrandí i el cantell s'eixamplà. I tot seguit i amb la llima calia arrodonir l'interior de la peça treballada fins deixar-la feta un cèrcol gens bufó. Vaja! que no! que allò no era un anell ni si assemblava. Era quelcom estrany que fet i signat per en Dalí, prou hauria sigut una obra d'art; ara què, feta per mi, era un tros de metall; la plata no era plata; ara, era una llauna! No tornaria pas a fer-ne cap més d'aquelles"joies".

Aquell camí no conduïa enlloc; això de fer anells com les que es feien en aquella presó, no m'anava gens bé. Vet aqui, però, que en Retrés em parla d'un reclús que en altres millors temps havia treballat en una joieria de Barcelona. I, aquest, no era pas d'altre que l'Amadeu Bosch. I començaren a parlar del què i del com i de quina manera, i de les eines, i de tot allò que de lluny o de prop pogués referirse a la realització del somni de muntar l'obrador dins de la presó per esmerçar-hi tot el nostre temps lliure. I varem inventariar els mínims elements indispensables per assolir el nostre propòsit: Una búrnia de vernís que ara era buida, l'ompliriem amb cotó fluix, benzina i un bon ble, i ens serviria per encendre una flama. El pintor la tenia. Un bufador propietat de l'Amadeu, ens permetria dirigir la flama cap a la peça que volguessim soldar. I en el cabàs de l'electricista dipositat al vespre en l'oficina de Direcció, jo hi tindria martells, alicates, tornavisos, llimes i fins un filabarqui; i a les vuit del matí de tots els dies feiners, el cabàs amb les eines seria fins a la tarda, a les engolfes, en aquell taller on passariem hores i més hores fent anells.

La matèria prima (monedes o qualsevol altre objecte de plata. De coure i de níquel, ni parlar-ne) l'hauria de dur el client que ens encarregués l'aliança, el segell o qualsevol altre tipus de peça o d'anell. Però per engegar calia arreplegar-ne poc o molta de plata a més a més d'una mica que, convenientment rebaixada de llei, poguessim utilitzar-la de soldadura. Un cop feta la recapta de la matèria prima -podriem dir que a càrrec de l'Urbà Criado- obtingut el llengot i la cinta de soldadura a can Busquets, i amb les eines i combustible a dins de la presó, mig a tall de facècia i mig seriosament, es fundà el "Trust Joier de Reixes Endins" amb quatre socis i un col.laborador: L'Amadeu Bosch, el mestre. En Lluis Retrés i l'Urbà Criado que aprendrien a posar a mida les peces a la bitlla i a polirles amb esmeril del fi i una badana. I a mi el mestre m'alliçonà en la forja i en la soldadura. I el col.laborador era un element dels més fonamentals: Un aprenent de gravador amb dots artístiques innates: Amb un llapis dibuixava les inicials del nom i del cognom damunt el segell, i, amb cura i molta traça i amb un tros d'agulla no pas massa gruixuda, burilava, gravava el metall resseguint el dibuix. En Peret Alsina era el millor gravador en la nostra presó. En consecuència , el "Trust" n'era format per una colla de bons elements.

En el nostre estatge, una minoria d'altres estadants tan inquiets com nosaltres, esmerçaven llur temps en fer una sèrie de coses diverses. N'hi havien que feien anells pel procediment del forat i el ferro; d'altres que treballaven amb material procedent de fitxes de dòmino de diferents colors; aconseguien unes petites avionetes molt bo-

www.memoria.cat/gros

Col·lecció familiar

niques. Altres tallaven la fusta de capses de cigars havans, i les guarnien de dibuixos geomètrics. En fi, l'home inquiet, no podia restar quiet amb les mans a la butxaca en espera de la llibertat, i l'enginy i la traça li indicaven com passar el temps aprofitant-lo.

El mercat era gran; de mides intercomarcals. En la presó hi sojornaven uns 700 individus: uns quants de cadascún dels pobles d'El Pla de Bages i del Berguedà. Un 5 o 6 per cent produïa quelcom; els altres, en potència, eren clients. Gairebé tots sentien la necessitat d'obsequiar algú: a la tieta que teixia a can Bertrán, a l'oncle manyà de can Perera, a la bufona cosineta que li agradava ajudar a tothom. A la xicota, tan estimada, al cunyat, al company de jocs infantils.... ¿Motiu del vehement desig d'obsequiar? Senzill: A més a més de que el regal tramès representava un amical record, també s'assolia un altre important objectiu: L'obsequiat acompanyava llur regraciament amb unes pessetones o amb una cistelleta proveïda d'articles de menjar que milloraven la dieta -més aviat pobre i no gens delicada- de la presó. ¿Oi que als nostres clients ningú gosaria de qualificar-los de fotxos o babaus?

I era el "Trust Joier de Reixes Endins" el que tallava el bacallà. L'anell o el segell gravat amb dibuixos ben fets i molt macos. La planxeta de plata retallada en forma de cor amb les inicials del nom de l'aimada, tan ben enllaçades; el "no m'ho oblidis" tant significatiu, Tots aquests obsequis prou feien forrolla. I és clar: Mai mancava feina pels del "Trust". Allò que havia començat amb el sol intent de lliurar-se d'aquell "no fer res" que rovellava totes les cèl.lules cerebrals, havia assolit la forma d'una indústria; si, és cert, petitona, sense màquines, gairebé sense eines, però ben muntada malgrat llurs limitacions.

Per no caure en la monotonia del treball en sèrie, en el moment en que una idea nova ens travessava el cervell, la indústria restava parada sense escoltar les protestes d'un dels seus més pràctics components; i no s'engegava fins haver trobat la manera de fer nèixer ufanós, un nou model d'anell. I és per aquest motiu què, sense proposar-s'ho -el nostre intent era el d'omplir el temps en la forma més amena- el "Trust" sempre es trobava en la primera línia comercial. Quan els competidors -als quals proveïem amb material posat a punt de fer l'anell- aconseguien que el seu treball s'assemblés amb el nostre, el "Trust" llençava a la palestra un nou model més ben fet, més bonic. I el resultat no es feia esperar: més feina.

Unes dades econòmiques: De fer l'anell i el gravat: Preus des de 4 a 10 pessetes, segons model. I amb aquests preus, els components del "Trust", setmanalment podien remetre a casa 125 pessetes de terme mig. I a la seva butxaca encara s'hi quedava alguna pela pel cafetó del mig dia i pel got de vi que d'amagat servia el cantiner. Aquesta quantitat multiplicada per un coeficient entre 17 i 20 us facilitarà un punt per comparar la valor adquisitiva de la pesseta en aquells reculats anys, amb la valor d'adquisició de la mateixa, avui.

I el "no fer res" de la presó, no va pesar ni gens ni mica damunt de la nostra ànima. La planxa prima però de plom, que tanta nosa ens feia, la varem fondre amb calories fornides per l'entusiasme d'aquell moment en el qual fou fundat el "Trust Joier de Reixes Endins". I el nostre cervell ben lubrificat amb l'untatge continu de nous pensaments, de noves idees, no hauria de tèmer cap mena de rovellament. I fins i tot -reposant de la feina- somniavem amb el "no fer res" gairebé com si estiguessim a casa.

(1) Cuevas - Estampas Mercedarias - Comèdia.

www.memoria.cat/gros

Col·lecció familiar

N o t e s m i n s e s s e n s e o r d r e n i c o n c e r t
4444444444444 2222222222222 8888888888888 2222222222222 4444444444444

R e p r e s s i ó p o l í t i c a

En tant per cent, molt reduït, però, en valors absoluts n'hi havia un bon nombre en reclusió que "caçaven mosques". Això vol dir en termes de presó, que molts homes es trobaven obsessionats amb una idea fixa. Tot el dia, des de bom matí fins a la vesprada, ara amb l'un, després amb l'altre, cuitaven a contar el seu cas per enèsima vegada:

-No he fet pas cap mal, jo! El que jo fos soci de l'Esquerra Republicana de Catalunya no vol pas dir que jo hagi comès cap disbarat.... Doncs, jo.... I començava a contar amb pels i senyals tota la seva vida des del dia en que va combregar per primera vegada fins a hores d'ara en que ja rondava la quarentena. No podien comprendre aquells homes el delicte comès; i en el seu ànim la desemparança, assolia un grau excessiu i capaç de destorbar el bon funcionament del seu migrat cervell.

M'en vaig salvar de caçar mosques. Jo coneixia el delicte en que havia caigut. El meu desig era guanyar la guerra i vaig complir de grat el deure envers el govern legalment constituït, quan fou cridada a files la meva lleva. I les canonades de la nostra unitat d'artilleria, es van oir en diferents indrets, especialment en els fronts de Lleida quan la desfeta d'Aragó; en el sector valencià de La Vall d'Uxó per aturar l'avanç cap a València de les forces franquistes; en l'extremeny de prop de Villanueva del Arzobispo on comença una ofensiva amb l'intent de forçar a l'enemic a traslladar a aquest front a unitats de les que lluitaven en la batalla de l'Ebre. I vaig ésser del bàndol dels vençuts. ¿Voleu major delicte?

Però no és exactament d'això, que us volia parlar. El que avui vull remarcar és què, repressió, no és pas igual a justicia. A l'inrevés: repressió, gairebé sempre és injusticia. Més clar: Una definició que sembla més correcta i potser més exacta: Repressió política és, la necessitat inel.ludible de tot guanyador, de consolidar el triomf aconseguit en la contesa. I és aquesta necessitat que l'obliga a emprar la violència per aterroritzar a l'enemic vençut, doncs amb aquest procediment n'obtindrà la seva submissió, tota llur obediència. I la por no els deixarà enlairar la testa sense la prèvia autorització del vencedor. I la mateixa por els farà acceptar de grat o bé per força, la nova situació.

Aquesta mena de repressió no és un fenòmen espanyol; és fenòmen que afecta a la humanitat salvatge i a la que es creu civilitzada. A aquella humanita que a cops de roc ens vol fer creure que Déu no existeix pas, i a l'altra que defensa llur existència a cops de creu. Els revolucionaris de França, quan fou la seva hora van llevar el cap dels aristòcrates i de la gent d'església, i, quan les dretes i els successors d'aquí de l'aristocràcia morta aconsegueixen abatre a la revolució, varen fer de les seves tancant amb plom i amb ganivets les boques de milers de francesos. Els rusos comunistes, al fer-se càrrec del poder no han negligit la utilització de les mesures de terror; fins i fot les han ben aplicades per enmudir a elements partidaris de llurs mateixes doctrines polítiques, però, enemics personals dels que en aquell moment tenien ben agafada pel mànec la paella. No és estrany, doncs, que aquell infeliç que "no havia fet res" a excepció d'ésser dels perdedors, li fugís el poc seny que li restava al no poguer comprendre -com cal a un bon vençut- de que ell es trobava a mércè d'aquell que li tenia el peu al coll.

Però el pitjor, el més greu de la repressió -amb tot i que això de

www.memoria.cat/gros

Col·lecció familiar

perdre la xaveta no és pas poqueta cosa- era el de cantar per força l'adéu a la vida per efecte de la aplicació de les lleis del terror. I més d'un dels que van conviure amb nosaltres en la presó de Manresa, va morir injustament gràcies a aquelles lleis humanes que dicten el tant per cent del total deos vençuts que s'han de sacrificar.

L'animal superdotat que s'anomena l'home, no sap servir-se'n de la intel.ligència -ni abans, ni ara, ni potser mai- per concertar acords de compromís mitjançant la gestió i el diàleg. Si torna a nèixer el Crist, un Ghandi o un Lhuter King, per ésser-ne de nou apòstols de la pau i enemics de tota violència, la humanitat salvatge o la civilitzada s'afanyarà a matar-los. ¿No ho veieu que farien massa nosa?

++++++++++++++++++

La denúncia acusava a aquell xicot que en l'any 1936 tot just era un xaval d'uns 13 o 14 anys, d'haver intervingut en la detenció i en la mort del sastre Vers del Born manresà.

Els de la colla d'en Jornet, els seus amics, a l'assabentar-se'n de que al prendre-li declaració l'acusaven d'aquell assassinat, cuitaren a dir-hi la seva:

-Fuig tu que tens maneres d'escapar.

-I perquè haig de fugir? També el ximplet que a mí m'acusa podria dir que he mort a en Franco, malgrat que aquest sigui ben viu. -respongué el noi amb to de bon humor.-

-Fuig, noi! fuig! Et pelaràn! Si el denunciant es manté en els seus tretza, et pelaràn, minyó. A ell no li'n demanaran de proves d'allò que ha denunciat i amb tu no et creuran pas si és que et deixen parlar. -insisteixen de nou els seus companys.-

-Vaja! No sigueu ximples! No ho crec! -replicà- Abans de condemnarme bé es veuran obligats a demostrar que la denúncia és certa. I com que jo ni he detingut ni he passejat a ningú, ¿que em podran fer?

I no es volgué escapar, internament segur de que el foc no el farien pas damunt d'ell. No ho va voler malgrat l'avís, malgrat les advertències dels seus amics. Ni un brí de por o de temença s'allotjà en el seu pit davant de la injustificada denuncia. Altrament, hauria fugit.

Per fugir rai! Li hagués sigut molt fàcil. Treballava d'ajudant en la cuina. I cuiners i ajudants, passada la darrera llista del dia, amb permís sortien al carrer, sense cap mena de vigilància. I en un pis de la casa enfrontada amb la presó, els servien cafè mentrestant engegaven la partida de manilla i si s'esqueia, la corresponent revenja. I molt sovint, tornaven d'un a un a la presó, a mida que la son els afeixugava. Si el noi hagués volgut fugir, sol o ajudat per la seva familia, podia fer-ho. Disposava de nou o deu hores sense que ningú sapigués que ell havia marxat. A l'hora de la llista del matí se'n donarien compte. A l'hora què, ben organitzat, podia ser a l'altra vessant del Pirineus. A la vessant de França.

I en un dels pocs Consells de Guerra celebrats a Manresa, a petició del fiscal -un fill del general Goded- fou sentenciat a la darrera pena. I la condemna fou ratificada i aquest xicot, morí, afusellat a Barcelona en el camp de la Bota.

Efectes clars i nets de pura repressió de caràcter polític.

444++++++++++444

Un segon cas; es refereix al cas d'en Alfons Palma, un xicot ros, alt, alegre, molt trempat; de Súria. Acusat d'intervenció en la detenció d'un home què, unes hores més tard, fou assassinat. Es tractava d'un conegut i més que conegut amic d'en Palma, doncs, tan de nano com ja de ben crescut, hi anava molt a aquella casa amiga quan els senyors Montero residien a Súria. El dia del dissortat aconteixement ocorregut en una mena de torre o de xalet, domicili dels Montero a Manresa, uns elements amb el rostre cobert amb una mena de careta,

www.memoria.cat/gros

Col·lecció familiar

van emportar-se'n detingut a l'home de la casa, al mateix home que després fou mort. I, un dels elements que van intervenir en la detenció, era d'una alçada i d'un tipus semblant al d'en Palma. I la viuda Montero, finalitzat el conflicte guerrer, acusa a aquest xicot com a un dels presumptes autors del crim esmentat.

Al cap d'un temps de ser empresonat es celebrà una roda de presos i un acarament, per aclarir el cas. (Cosa bon xic extraordinària, doncs, en aquells anys no empraven masses filigranes en els esbrinaments.) (1)

La viuda assenyalà d'entre els components de la roda, a en Palma. I en el subsegüent acarament, a la pregunta de si era aquell minyó un de la colla dels que van agafar al seu marit, respongué decidida:

-Si. És aquest.

-Aquesta afirmació pot suposar la meva mort -va dir en Palma- i jo us haig de dir que aneu errada en la vostra apreciació, i, ¿sabeu que vós sereu la responsable del que em pugui passar? ¿gosareu afirmar que jo era el xicot que veiereu aquell dia mentre ensems assegureu que no us fou possible ni endevinar un sol tret del rostre d'aquells homes que se us van emprtar al marit?

-Potser tinguis raó. -replicà la senyora- Però si aquell xicot no ets tu, era un altre que si assemblava tant....

I en Palma també tenia maneres de fugif. No tan clares com les del minyó ajudant de cuiner, però, si les necessàries per, amb una mica d'empenta i d'ajut exterior, suficients per emprendre una bona volada. Cada dia sortia al carrer.....

La sentència del Tribunal fou la condemna a mort. Però aquesta decissió d'aquell Consell de Guerra fou anul.lada per tot seguit celebrar un nou Consell. I en el segón judici recaigué la mateixa sentència: de mort.

La matinada en que l'havien de dur al Camp de la Bota, va parlar amb el senyor Ribera, metge de Súria, que en aquells dies es trobava empresonat en la Model barcelonina. I en Palma va volguer acomiadar-se del seu amic doctor. Aquest darrer, al final de la conversa preguntà:

-I ara que no pots tèmer de dir la veritat, diguem ¿a l'afusellarte, faran la pau?

-No senyor, s'equivòquen, pot estar-ne segur. Jo no era cap d'aquells que van detenir al meu amic Montero.

I en aquella matinada morí. Un altre cas de frapant repressió de tipus polític.

(1) Un rumor, assegurava que gent de Súria afecta al "Movimiento" havien signat un document en el que certificaven que en el dia y l'hora de la detenció a Manresa d'en Montero, l'Alfons Palma es trobava en un lloc públic -un cafè- de Súria, en companyia dels signants del document.

Quelcom d'estrany, gens habitual, succeí amb la roda, l'acarament i l'anul.lació del primer Consell de Guerra. I davant d'això, ens preguntem: ¿Pot ésser verosímil el rumor anterior?

www.memoria.cat/gros

Col·lecció familiar

N o t e s m i n s e s s e n s e o r d r e n i c o n c e r t

La inevitable condemna i el delicte comès

Vaig passar un grapat de temps a l'ombra. Des dels primers de juny del 1939 fins a una data molt semblant de l'any 1942, a Manresa. Per tot seguit i fins uns dies després del 5 de febrer del 1943, -data en la que em fou signada la sentència condemnatòria- en la "Model" de Barcelona.

Visca!... vaig exclamar interiorment a l'escoltar com el fiscal demanava en el Consell de Guerra, aquells 12 anys i un dia. Era al carrer! Els condemnats a aquella pena sortien tots en "llibertat vigilada". Aviat, molt aviat abraçaria a la mare, als germans, a la xicota. En llibertat per fer vida normal amb els de casa; llibertat per cercar-me treball, per guanyar-me la vida, per ajudar a eixugar els deutes contrets per la mare; un d'ells, per dur cada dia a la presó, la carmanyola plena de vianda. Visca!.. visca! vaig repetir el dia en que per mi s'obriren les portes del recinte de la presó barcelonina.

I tanmateix la sentència era raonable. El Tribunal no tenia pas altre remei. Després d'esperar tres anys i mesos el judici, forçosament el dictàmen no podia pas ser absolutori; s'imposava fixar el càrrec adient per declarar la meva culpa, doncs, si el Tribunal pogués considerar-me innocent, ¿calia determinar ensems el perjudici i la indemnització corresponent? I, oi més, per educació, ¿pregar-me de acceptar llurs excuses per haver-me tingut tant temps agafat? I això, qualsevol ho veu clar: no podia pas ser. El guanyador no s'equivoca mai, puix, ¿no es troba per decret dipositari de l'absoluta veritat? És per això que, aquell que va anar a la guerra quan fou cridada la seva lleva pel govern legalment constituït, -l'infeliç!- sense adonar-se'n, queia de quatre grapes en un delicte greu. Potser no us ho creureu!... Doncs, si! esgarrifós! Nogensmenys que el delicte d'"Auxilio a la rebelión!!!"

D'ajudar als revoltats contra el govern republicà, en la data històrica del 18 de juliol? -preguntareu vosaltres,- No. No compteu pas amb bona informació. A l'inrevés! El revoltat, no fou el general que féu sortir les tropes al carrer amb l'intent de col.laborar a implantar un Govern militar. No!. El revoltat, era el Govern de la República Espanyola! El revoltat, era el President de la Generalitat de Catalunya!

I nosaltres sense assabentar-nos-en a temps! Per manca de verídica informació, nosaltres ajudant de bona fe i àdhuc amb entusiasme als elements autèntics de la rebel.lió. Qui ens ho havia de dir?....

Tanmateix la versió oficial sembla un conte de fades que tot ho trastoca. ¿l'apel.larem en l'esdevenidor, HISTORIA?

La plantilla de la presó de Manresa, és insignificant

A llurs ordres, el nostre D. José solament hi tenia un oficial en l'any 1939; el seu cognom era el de Pons. (Per nosaltres, tot aquell que exercia comandament dins de la presó, almenys tenia categoria d'oficial malgrat no fós més que un senzill guardià.)

I en Pons es trobava en servei les 24 hores del dia; cert que D. José el rellevava un parell o tres d'hores a la tarda -no pas tots els dies- per tal de facilitar al "reclús" Pons, oficial del cos de presons, de poder prendre una estoneta una mica de fresca i, ensems, visitar als seus familiars; Li calia que el vegessin sovint els de casa per evitar que se'ls desdibuixés en llur memòria els trets característics del seu rostre. No fos cas que al trucar a la porta de casa, en el moment d'obrir-la li demanessin el carnet d'identitat.

www.memoria.cat/gros

Col·lecció familiar

Tres hores com a màxim, per esbargir-se fora de l'ambient corromput per l'alenar d'unes 700 boques mancades de l'oxígen necessari per respirar a ple pulmó. De metres cúbics d'aire, rai! No n'hi havia gaires; àdhuc el pati de la presó era xic. Tant, què, solament arrenglerats els homes, formats tots en compactes fileres prop del capvespre, a l'hora de cantar el "Cara al sol" -quan ja no el veiem pas, car l'astre, caminava més enllà del Puigberenguer en direcció al Coll baix- o bé en els matins dels dies de precepte, dies en que els homes, en formació en el pati, i les dones en una de les galeries de la primera planta, oïen missa; solament aleshores la formació incloïa a tots els detinguts. Enllestida la cerimònia, si aquesta era la missa, les dones eren conduïdes tot seguit, al seu compartiment; i trencades les files en el pati en qualsevol dels actes programats, una colla se'n tornava a llur quadra, d'altres pujaven al primer pis per passejar per les seves galeries, mentre que un 30 o un 40 per cent rondaven pel mig del pati o pel dessota del sostre del claustre inferior, en espera de ésser cridats per la comunicació en el locutori amb els amics o amb els familiars.

Per manca de personal adient del cos de presons, tots els serveis eren a càrrec dels pròpis detinguts. La contabilitat i totes les tasques administratives l'exercien en l'oficina, uns quants dels detinguts. La clau de la porta d'entrada i de sortida de la presó era en mans d'un determinat nombre de presos que es rellevaven per fer la feina de porter, en torns predeterminats per la organització, podem dit planejada -amb l'autorització de D. José i d'en Pons- pels mateixos estadants forçats a viure dins del recinte. La barberia, la cuina, la llimpiesa, l'enfermeria, la recollida i el retorn de cistelles i paquets destinats al empresonats, tots els serveis mecànics i d'altres que ben bé, -com el d'escoltar entre mig de les reixes del locutori les converses entre els de dins i els de la banda del carrer- corresponien a personal especialitzat del cos de presons, també els efectuaven a Manresa, els detinguts.

I davant d'aquesta manca d'escarcellers, D. José, sovint reclamava a la superioritat, l'ampliació de la plantilla; el nombre necessari d'oficials o de guardians que es mereixia l'important nombre de reclusts en aquell relatiu petit clos. I com que tot arriba si hom no es camsa de reclamar i ensems d'esperar el miracle, el dia somniat per D, José, també fou una realitat; cap als mitjans de l'any 41, la plantilla fou ampliada convenientment. El Cap exercèria llurs funcions amb l'ajut de quatre galifardeus jovençans, subtinents de l'exèrcit nacional, sense cap mena d'experiència relativa a presons i intoxicats encara pel climax de la guerra, amb idees absurdes.

I en Pons, l'únic que en sabia quelcom de com rutllava un establiment de reclussió, fou traslladat a un altre lloc; poc temps després va deixar el cos per dedicar-se a viatjant de comerç. N'estava tip de fer d'escarceller, i va plegar. No va voler passar més temps dins d'una gàbia per vigilar els ocells què, perduda la guerra, no emprengueren volada cap a d'altres latituds; ocells que s'estimàvem més tornar-se'n cap a casa, amb els seus; puix com que no tenien pas "las manos manchadas de sangre" podien retornar tranquilament a exercir la seva professió o el seu ofici després de desvetllar-se del malson de la guerra. Cartells dels vencedors ho anunciaven arreu allò de "las manos"; i molts vençuts, -ingenus- s'ho van creure.

No recordo el nom de tots quatre. Però si el d'en Plà, català, i el d'en Balbuena que era gallec. Tots quatre uns infants grans enverinats per la propaganda guerrera. Tots quatre van acabar prou malament, en especial en Pla. Però d'això, ja en parlarem en una altra ocasió.

Des del mateix dia en que prengueren possessió del càrrec els quatre, si no estavem al tanto, no veiem ni un pèl del rostre del nostre D. José: Cada dia entrava a la presó, signava el "parte" i els vist i

www.memoria.cat/gros

Col·lecció familiar

plau d'altra documentació; i al cap d'un quart sortia tot seguit cap al carrer, com escapant-se de la crema i en direcció a ciutat.

I el quartet d'oficials de presons dirigien sense l'ajut ni el consell d'un expert, el moviment i el tràfec de la presó. I és clar: tot anà de mal borràs. Els xicots, si. Eren bona canalla, peró molt despistats; convençuts de trobar-se en terres conquerides i quan es presentava l'ocasió, en terres de botí. I en això del botí, en Pla, prou hi tenia la màx trencada.

En Sellarès i l'organització del servei d'espionatge

Qui era en Sellarès? L'escolà que ajudava a missa en dies de precepte. Una mena d'ajudant de capellà.

Un tipus llefiscós, escorredís, sagristanesc, amb posat de falsa humilitat, i disposat com l'escorçó a enverinar a la primera víctima que se li acostés. El rostre, amb les faccions burilades en anys de seminari, quan feia d'aprenent de capellà; disfressa que amagava l'amargor de l'enveja que rossegava llurs entranyes. Sort que la intel.ligència era molt per dessota del nivell de la seva malicia.

Aquest minyó, acabada la missa, recollia el calze i els altres accesoris del culte per dur-los i desar-los en l'oficina de direcció. I això el posava un moment en contacte directe amb els subtinents de l'exèrcit, actuals oficials de presons. I amb llur hipocresia disfressada de mansuetud; i amb mitges denúncies de mancances al reglament, mentre ensems suggeria complots possibles entre els detinguts, aconseguí induir en la ment dels quatre guardians una idea brillant: la d'organitzar un "servei de intel.ligència", per obtenir la informació precisa envers qualque qüestió que pogués afectar a llur empleu o bé a la seva seguretat personal. En el cervell d'aquells xicots, la guerra hi havia fixat una mena d'axioma: Tots els empresonats eren dolents. Almenys, tots eren bandolers.

I el cap del servei d'espionatge ja ho podeu suposar; no n'hi havia pas altre de millor: En Sellarès. El gat moix que es movia sense fressa per saltar amb rapidesa al coll del primer ratolí que es posés al seu abast.

La badada fou grossa. La badada fou monumental. A precs d'en Sellarès, tot aquell enrolat com a "xivato" es beneficiava d'un ranxo especial de millor qualitat. Poc temps trigà en saber-se els noms d'aquelles animetes traïdores, aprenentes de Judes; individu que acceptava ranxo especial, "xivato" segur.

Hem dit abans, que en Sellarès era sagristanesc; tanmateix fou, en altre temps, sagristà en un poblet del Berguedà o bé del Lluçanès, que això del lloc no ho sé del cert. I en el juliol del 1936 trobà ocasió per treure's la disfressa del rostre i mostrà llurs veritables faccions. Amb vestidures de dir la missa, passejà pels carrers del llogarret burlant-se'n de la gent i de la religió i bevent vi, a tot drap, del contingut en el calze de la parròquia, que duia en la mà dreta. Aquesta passejada -un cop finida la contesa- el va dur a la presó.

Un any, potser més temps, van cantar els "xivatos" . Fins la data en que els quatre oficials, amb D. José i la seva companya, ingressàven en la nostra mateixa presó. En aquells moments deixava d'existir l'espionatge organitzat per en Sellarès. I tothom, tots plegats varem coincidir, sense creuar un mot, en el càstig que el cap dels "xivatos" mereixia. Prou va passar uns dies de por. Però ningú li va tocar un fil de la roba; i ningú li va dir ni una paraula, ni un mot... En Sellarès ja no hi era a la presó; per galeries, pel pati o pel mig de les quadres, una ombra hi voltava; amb figura humana, com si fós de carn i d'ossos, i, que semblava, àdhuc, que volia parlar. Però ningú veia prou clara l'ombra ni escoltava la remor de llur veu. En Sellarès, a la presó no hi era. Ja no existia en Sellarès. En lloc seu, a la presó hi era.... un fantasma!...

www.memoria.cat/gros

Col·lecció familiar

Viladomat. ¿Lloctinent de la colla dels "xivatos?"

Un altre ximple més curt d'intel.ligència i menys viscós que en Sellarès. Era un xicot ferm, ben musculat, però de curts gambals. Possiblement, es va deixar enredar per formar part d'uh "servei d'intel.ligència, que això, mudava molt; i no, per fer traïdorament d'espia o com vulgarment es deia, de "xivato". Algú que coneixia llur tarannà, el va convèncer fent-li flairar l'encens. "Tu ets el més apte per portar a cap la missió que t'ha de proporcionar llorers, i una menció honorífica que podràs exhibir amb uro, davant dels ulls sorpresos del Tribunal que en el seu dia, haurà d'entendre en el teu cas." I ell, en Viladomat, s'ho va ben creure!

Aquest xicot, era, malgrat els seus trenta anys de vida, informat de un esperit d'infant. Impetuós, irresponsable, alegre, joganer, vanitós fins el màxim i bon xic pocasolta.

A darrers de l'amy 1936 -no sé la data exacta- els de la CNT de sant Fruitós van requisar un cotxe: Un Balilla. Una capseta amb rodes de la FIAT, amb volant, amb frè, canvi de marxes i accelerador. Una joguina. I, qui més apte per manejar una joguina, que el nen Viladomat? El responsable de la CNT, així ho va creure. I algú donà lliçons al noi per accionar el canvi de marxes i agafar el volant un cop engegat el motor del Balilla. I com petjar l'accelerador i la palanca del frè. I tot seguit fou nomenat conductor titular de la capseta. I ell hi posà tota llur il.lusió en conduir a la joguina amb rodes; Però també hi afegí una important dosi d'inconsciència. i l'irresponsable atreviment d'un ignorant minyó capaç d'engegar el mòvil i assolir la màxima velocitat sense esment del perill que comportava llur acció.

Veig que en el vostre esperit s'hi dibuixa una temença. Si, teniu motiu per creure el pitjor. Ho heu endevinat! A tota velocitat enfilava la recta de Sallent, i a uns 500 metres aproximadament, del cementiri de sant Fruitós, el Balilla topà de plè contra un plàtan de les vores de la carretera degut a una falsa maniobra; a una desviació ràpida i excessiva en el volant. I com que dels beneits, l'àngel de la guarda en té cura, en Viladomat eixí de la capseta, il.lès, sense una esgarrapada. El qui va rebre, fou un seu company que duia en el Balilla com a passatger. Aquest, rai! No va pas tenir temps d'adonar-se'n de què,-en aquell instant- travessava les fronteres de l'altre món, a 100 per hora..... Inconscientment, Viladomat assassinà a un company.

Als elements de sant Fruitós, detinguts en la presó de Manresa, no els feia gens de gràcia que un dels seus, veí del Riu d'Or, actués de "xivato" I s'empescaren la manera de castigar la seva lleugeresa, el seu capteniment gens honorable. Calia insuflar-li en el cervell la idea de que ell, com a boxejador, podia ser el campió indiscutible en la presó, aprofitant de què en aquells dies en Viladomat s'entrenava il.lusionadament en la pràctica d'aquest deport. I aconseguiren d'ell, que gosés reptar a singular combat al seu entrenador, que per cert,n'era de boxejador.

I en una tarda de diumenge es celebrà el combat; en el pati i davant d'un públic ben nombrós. No hi mancava pas, cap dels detinguts, arraïmats dalt de les galeries del primer pis i al voltant del pati. I gairebé tothom n'estava assabentat de la jugada dels de Sant Fruitós. Van xalar de valent al veure a aquella pluja de cops que queien damunt del "xivato" Cops no massa forts, per evitar que caigués amb els sentits perduts, en terra. Sense trencar-li un os, llur oponent li fornì una bona pallissa.

A l'endemà, els de sant Fruitós cantaven de nou la mateixa cançó amb lleugeres variants: -"Has de pegar amb els ulls ben oberts! Li vas donar un cop de puny que gairebé el deixà fora de combat i tu, no ho vas pas veure. Si no ets un covart, demana la revenja tot seguit..... "
I el van deixar ben tou, la segona vegada... A la presó es va riure....

www.memoria.cat/gros

Col·lecció familiar

N o t e s m i n s e s s e n s e o r d r e n i c o n c e r t

En Castilla i la boxa

Quants anys feia que en Castilla voltava per aquests mons de Déu, en l'any 1936? Segur que menys de vint; un bon tros menys! El vaig conèixer en el 1939 dins de la presó manresana. El seu aspecte físic era ben jovençà; de constitució atlètica i d'una alçada d'aproximadament metro vuitanta; d'un semblant baronívol i de faccions amables i correctes.

No dubtem pas de que si ell hagués nascut a Atenes en els temps de en Pericles, l'escultor de més fama li hauria pregat de que ell volgués posar, com a model ideal per esculpir damunt marbre, un Déu o bé un heroi.

Deportista excel.lent; boxador nat. Llurs moviments en el combat, elàstics, lleugers, corresponents a uns reflexes ràpits, d'alta velocitat; i acompanyat d'un joc de cames que el desplaçava en el ring sense parar, contínuament; desplaçament, que gairebé el feia invulnerable als atacs del contrincant de torn. ¿Recordeu a en Casius Clay en els primers temps d'ésser conegut com el millor pes fort del món? Doncs, la seva agilitat, llur elegància en la palestra era igual a la d'en Castilla amb una sola diferència: la del pes. En Castilla pertanyia a un pes semilleuger.

Tanmateix, a mi, la boxa no m'agrada; no pas en la forma en que, generalment, n'és practicada; sembla que un bon combat hauria de consistir en esgrimir el braç i el puny a la manera com s'esgrimeix una arma blanca; i amb tot el cos, esquivar l'atac de l'enemic. I no és pas així com es boxeja. Són pocs els deportistes que colpegen amb eficàcia i ensems amb elegància i en forma que el combat assoleixi la imatge de lluita veritable i al mateix temps, d'estilitzat ballet. Avui la boxa és un concurs de batzegades entre dues bèsties humanes que es colpegen amb ràbia, fins que un cau a terra extenuat o, fins que ambdós cal dur-los a l'hospital a rebre un tractament de reanimació. I això no és un deport: És, una salvatjada.

¿VOsaltres no sabeu que en la presó varem poguer apreciar la diferència que existeix entre una exhibició, un combat i una baralla entre matalots? Doncs, si. I les exhibicions d'en Castilla, -jove amateur que no fou professional per circumstàncies alienes a llur voluntat- i les d'un altre bon boxejador que, abans de la guerra lluitava en els rings per guanyar-se la vida folgadament, eren un espectacle fantàstic, neravellós, que agradava a tothom sense excepció. La diferència de pes entre els dos boxadors no permetia pas un combat; però podiem admirar els àgils moviments dels dos companys assenyalant els cops a flor de pell. I malgrat saber que la sang no arribaria al riu, l'emoció, la bellesa i la il.lusió d'un combat subsistia plenament.

****

Els actuals oficials del cos de presons travaren vincles d'amistat amb d'altres de l'exèrcit que comanaven la guàrdia en l'exterior de l'edifici. I en ocasió de celebrar alguna de les exhibicions en el pati, els uns i els altres i també més d'un soldat, presenciàven l'espectacle dins del recinte. I vet aqui que un dels soldats, minyó forçut, musculat, ferm com un toro de quatre herbes, cregut de que en Castilla era un bolado que es desfaria amb sols el contacte de l'aire desplaçat pel puny, vora la galta del presoner, s'atreví a reptar a un singular combat, -amb el corresponent permís dels oficials- a l'amateur empresonat.

Poca durada tingué, -ai, senyor!- aquell primer i únic round. Malgrat que la pegada d'en Castilla no era pas massa forta, un cop ben dirigit al mentó del minyó en el moment que aquest entrava com un brau

www.memoria.cat/gros

Col·lecció familiar

en direcció al bell mig del cercle d'una plaça, el deixà per l'"arrastre"; ben estirat en terra per més de deu segons.

I en Pla, l'oficial de servei en aquell dia, engallat pel triomf ràpit i contundent del nostre empresonat, dirigí unes paraules en tò de folga bon xic burlesca, als militars amics:

-D'això en dieu un boxador? No es mereix pas un cop de puny a la cara; el xicot mereix un seguit de bastonades a l'esquena! ¿No ho veieu que és un ase,-amb perdó d'en Platero- que no sap utilitzar gens de cervell en el combat? N'haurà d'aprendre molt per tal de situar-se a l'alçada del nostre campió. Ho heu vist prou clar? El minyó és un sapastre i, si amb tot això considereu que és el millor, plegueu veles! En els rengles del vostre batalló no hi ha ningú -soldat, caporal,sergent o bé oficial- capaç de vèncer al nostre boxador.

I és ben clar! La pell de l'exèrcit representada pel tinent de la guàrdia, s'esborronà ferida, massegada pel cop de puny d'un presoner, etzivat nogensmenys que al bell mig de la barba d'un dels més "braus" soldats. No podia ser, doncs, que allò acabés així. Calia salvar l'honor de la infanteria espanyola amb una exemplar revenja. I el repte, no fou pas directe entre els boxadors. El repte i les apostes es desenvolupaven entre els oficials del cos de presons i els de l'exèrcit.

Els militars prengueren llurs mesures: A aquell soldat se l'havia d'entrenar intensament; i a més a més,d'alimentar-lo adientment. I li cercaren un dels millors entrenadors de la localitat; i al migdia i al capvespre el duien a la Fonda del Centro, per atipar-lo adequada i ben complidament. No van planyer despeses per treure's del damunt la sageta enverinada enfonsada en llur pell per les paraules humorístiques i burlesques d'en Pla.

La nova va arribar a la presó. No mancava entrenament a en Castilla, però, ell no rebia de fora cap mica d'aliment. S'atipava amb racció triple de ranxo rentant els plats d'uns companys que tenien cistella diaria. I a més a més, els mateixos companys l'obsequiàven -no pas massa sovint- amb un trosset de carn o amb una llepolia. Calia, doncs, preparar dignament al nostre boxador. I en Riu de can Jorba, actual cantiner de la presó, cuità a oferir al nostre campió -d'acord amb dos o tres amics- quelcom substanciós i nutritiu mentre durés la preparació per el combat.

-Es cert. Si el puny del soldat m'arriba a la cara, prou pot fer-me mal. -ens deia en Castilla- Però cal córrer el perill amb decisió absoluta,ara més que mai. No puc fer altra cosa davant del premi saboós que m'esteu oferint abans del combat.¡Feia ja molt temps que no treia al ventre de pena! I com què, per altra banda, crec que podré esquivar l'escomesa del toro.... tot ha d'anar bé!

Allò, senzillament, era un bon disbarat! Cap dels organitzadors se n'adonava dels resultats imprevissibles d'un combat de boxa a celebrar en un tens clima de competició que es feia més intens a mida que s'acostava la data de l'acontecimement. Figureu-vos que podria passar davant d'uns espectadors empresonats, partidaris d'en Castilla; i d'una altra colla formada per soldats i oficials de l'exèrcit que volien veure vençut a l'empresonat. Imagineu que en el transcurs del combat un cop baix és rebut per un dels contendents. Imagineu una palesa decisió injusta de l'àrbitre,que perjudica a un dels contrincants. Imagineu que els ànims excitats s'esvaloten i que, finalment, un dels soldats que ha entrat amb llur fusell l'apunta contra un pres. Podeu imaginar el desastre què, un simple malentès podia ocasionar?

Però, per sort, algú ben assenyat per cert, feu arribar a l'oïda del tinent coronel, comandant de la plaça, la nova de l'imminent combat. I aquest no dubtà gens en prohibir la celebració de l'acte.

Aquell dia, si que podia arribar la sang al riu; i no pas sols la sang dels que lluitaven entre mig de les cordes del ring!

www.memoria.cat/gros

Col·lecció familiar

L'aventura fallida dels sentenciats a mort

També en Castilla fou sentenciat a la darrera pena, amb 19 companys més, per un Consell de Guerra. A Manresa; i amb un acusador què -segons males llengües- en llurs conclusions demanava la pena de mort amb l'intent de venjar la mort del seu pare, "assassinat pels "rojos". El seu pare? El general Goded. El general que vingué ràpidament a Barcelona a fer-se càrrec de les forces sublevades contra el govern de la República espanyola. Però, arribà tard; vet aqui que, el contingent de l'exèrcit que guarnia a la ciutat comtal, fou controlat molt aviat per elements adictes al govern legalment constituït. I és cert que fou detingut el general Goded en el precís moment de posar llurs peus en terres catalanes; i jutjat en consell de guerra sumarissim i condemnat pels seus companys d'armes a la darrera pema i, com a conseqüència de la decisió presa, afusellat.
El general, no podia pas ignorar que en aquell joc s'hi apostava la vida. I la va perdre....

Com de costum, els vint sentenciats a mort foren conduïts als calabossos de la presó. No en so de càstic, sinó per no comptar en l'edifici d'un lloc més adient per separar als sentenciats dels altres empresonats. No s'hi estatjaren pas gaire temps en aquells calabossos; als pocs dies d'ésser "aconsellats" els traslladaren a Barcelona, on solament una de les sentències fou commutada per la pena inmediata inferior: La d'en Castilla, condemnat per aquest motiu, a trenta anys i un dia de presó. Les altres sentències van ser confirmades per la superioritat i executades en el camp de la Bota de la capital.

Els dies s'escorrien mandrosament, per mi. Fins que vaig ésser demanat a declaració. I al cap d'uns mesos a esperar el meu judici a Barcelona; i an la "Model" vaig trobar-me amb en Castilla. I el que ell va contar-me és el que vull posar en el vostre coneixement. Diu en Castilla:
"-Fianalitzat el Consell de Guerra, si ens haguèssin punxat, no hauria sortit de les nostres venes ni una gota de sang: la teniem glaçada. L'ombra de la mort, ben segur que ens entelava l'enteniment, En el calabós, malgrat ocupar els dos compartiments, gairebé no hi cabiem tots vint; ja saps que l'espai era ben reduït; però això tant ens feia. Asseguts o ajaçats damunt els estrets matalassos, amb el cap cot i el cervell buit d'idees i de pensaments, abatuts, morts malgrat que els pulmons respiraven i el cor bategava poruc, ens trobavem sense ganes de moure'ns, sense creuar ni un mot, callats, com si cadascún de nosaltres es trobés solitari, lluny de tota companyia, abandonat per la humanitat. Tanmateix viviem prop de les fronteres invisibles, tot cercant el portal per introduir-nos en l'ignot altre món.
Però, n'hi havia un dels sentenciats entre nosaltres, que no havia pas perdut l'alè ni llur serenitat. Precisament aquell que deia dies abans del judici: "-A mi m'han de pelar! N'estic ben segur. Però, hauran de matar-me moltes vegades si per cas volguessin fer les paus."
I ara, en aquell moment en que ens trobavem gairebé anihilats, serè com mai, ens engegà un discurs que ens anava enardint a mida que exposava llur pensament:
Va dir: "La sentència és a mort! Bé! i què? Encara som ben vius! i encara els podem prou donar un bon disgust. Si sou homes, animeu-vos, carall! ¿No és cert, que aviat ens han de traslladar a Barcelona? ¿No és cert que el mòvil que ens ha de dur a ciutat, ha d'ésser un autocar de línia? Un qualsevol del Pont de Vilumara, o de Navarcles o bé de sant Fruitós? I l'autocar serà conduït per un xòfer i ens acompanyarà una parella de la guàrdia civil, No és cert? I, ¿no sabeu que un dels guàrdies s'asseurà en un dels seients del primer rengle, mentre el seu company ho farà a darrera de tot? Perquè hem de perdre, doncs, tota esperança? ¿No haurem de travessar el Montserrat, sigui per can

www.memoria.cat/gros

Col·lecció familiar

Masana o per Collbató? Per qualsevol de les dues bandes passarem per cingleres i per espais embarrancats i abruptes. I, doncs, ¿que podem fer? Llençar-nos a la una damunt dels guàrdies, desplaçar al xòfer del volant i fer que l'autocar salti en el buit cinglera avall, pel damunt de les timbes rocoses. Tot això ho hem de ben planejar. Cadascú de nosaltres hi haurà d'intervenir d'acord amb el plà que establirem. Ho hem de ben programar i jo us asseguro que més d'un de nosaltres podrà salvar la vida. I no podem pas perdre! La vida que exposem ja la tenim perduda!

L'hem d'exposar de nou saltant muntanya avall perquè hi ha una possibilitat de que més d'un pugui salvar-la! Qui és, entre vosaltres tant poruc i covart que accepti de morir davant de l'escamot que l'ha d'afusellar, si existeix una -tant sols una!- possibilitat de viure i de fugir?

L'arenga, tanmateix ens galvanitzà; semblava que tots nosaltres retornàvem a la vida; veiem clara la possibilitat d'escampar la boira i fugir ben lluny. I transformat a l'endemà en cabdill, aquell xicot que no perdia l'esma mai, impartia les ordres oportunes i a cadascún li encomanava la missió a complir. I tots obrariem a l únison al rebre la senyal preestablerta. La colla composta per dinou bens disposats a ésser portats a l'escorxador com uns bons xais, s'havia transformat amb una pila de gats mesquers disposats a saltar al coll de l'enemic per clavar en llur carn les ungles i les dents.

Somniaven el moment de pujar a l'autocar; el moment en que es posaria en marxa; i el moment en que volariem a tomballons pels vessants muntanyenes del Montserrat. I el desencís fou gran. En aquell dia, la conducció de presos cap a la ciutat comtal no es faria per mitjà d'autocar. Per primera vegada la conducció es faria pel ferrocarril. Adéu, adéu al somni d'alliberació!

www.memoria.cat/gros

Col·lecció familiar

Notes minses sense ordre ni concert

La situació s'enrareix

Cada dia, pitjor. L'actuació de la xarxa de xafarders que per un cassó de ranxo especial cuitaven a dur prop de l'oïda dels subtinents traspassats a oficials del cos de presons, la més lluna notícia de caràcter interior, -això, si! adobada, amanida amb la seva més enverinada bava- es feia intolerable. Els malefits "xivatos", imitant als fastigosos reptils, s'esmunyien, lliscàven entre mig dels reclusos amb l'orella dreta i els ulls esbatanats, a la caça de la petita mancança que justificava la conveniència de comptar amb un "servei de intel.ligència. I com que de falta greu, rai! no en podrien pas ressenyar-ne una, per conservar el dret a la paga alimentària, s'havien d'agafar amb el report de petites coses: Que un xicot de la tercera, en comptes de llegir "REDENCION", únic periòdic autoritzat oficialment per informar a l'empresonat, fou atrapat llegint "La Vanguardia", exemplar passat d'amagatotis en la seva cistella. Que un altre de la segona, ¡s'havia fet amo d'un parell d'armes blanques! Es tractava de dos trossos xics de ferro, arranjats l'un, com una gùbia, l'altre, com un enformador i tots dos, per tallar dibuixos geomètrics en la fusta d'una capsa buida de cigars havans. I que un tercer que possiblement s'havia llevat aquell dia de mala lluna, gairebé a crit pelat s'esbravava maleïnt -el poca-vergonya- a la sagrada persona del Cap d'Estat i a tots els components del seu govern, autors, -segons ell- de la política de repressió que, com a conseqüència, el feien raure contra llur voluntat, en un compartiment estanc anomenat presó en llenguatge vulgar.

En fí; ja ho veieu! punyeteries! L'acció del "xivato" no feria greument a l'estadant forçat a viure entre quatre parets, però a l'igual que'ls mosquits que aixequen butllofes en la pell i una frisança de mil dimonis, el report infecte i llefiscós de l'aprenent d'escorçó inquietava l'ànim del què, més tard seria castigat amb la tallada de cabells ben arranats al zero, o tancat per unes hores dins del "quarto fosc" -el calabós- com una criatura. I la frisança li produïa una irritació que li amarava tot llur esperit i un desig de venjança contra els traïdors.

No n'hi havia pas prou amb posar en marxa el "servei de intel.ligència. L'inexpert oficial "enxufat" en el cos d'escarcellers, no se'n donàva compte de que la guerra s'havia acabat; i actuava com si tot just acabat el combat es trobés en etrritori apte pel botí. Un dx d'ells -en Pla- festejava i es volia casar aviat. I li mancaven mobles; d'aquells de les tres B: Bons, Bonics i Barats. I en el sòtan de l'edifici de les "Germanetes", compartiments sense porta, exhibien uns bastiments de melis, de mides semblants a les d'un tauló. Bona fusta, a fe de Déu! D'aquella en la que el corc rossegador no hi tenia res a fer. I taula, armaris, llit i d'altres atuells, tot, de franc, doncs de mà d'obra no en mancava pas en la presó; i a bon preu: Amb jornada intensiva i gratuïta. I un fuster, capaç de treballar com un bon ebenista, fou l'encarregat de construir el moblatge nupcial.

Un altre dels oficials del qual no recordo el nom, proveïa d'aliments a una dona molt alegre i divertida que s'hi posava bé. De bon mati, el minyó entrava en la presó encirat, dret com un pal i amb una maleta prima i de poc pes, a la mà. I al capvespre sortia amb la mateixa maleta, però, ajagut, corbat com una canya sota els efectes d'una forta ventada. Sembla que en el transcurs del dia, la maleta s'engreixava i s'arrodonia. I és clar, augmentava de pes i de gruix, com si estigués a punt de rebre de París, una bessonada.

www.memoria.cat/gros

Col·lecció familiar

I, sabeu? A mida que s'escorrien els dies en aquell temps en que l'estraperlo feia de les seves, el ranxo resultava més pobre i aigualit. Sembla que les viandes es perdien pel camí abans d'arribar a la presó; i oi més, des de la cuina se'n filtraven cap al carrer travessant el portal per anar-se'n, i no precisament a prendre la fresca. Fins que un dia, el filtratge fou total i en la presó no hi va restar ni un pa a la post, ni res en el rebost capaç de canviar la color de l'aigua clara que omplia fins dalt de tot a la caldera grossa.

I us puc assegurar que en aquella memorable diada, l'obrir la boca sense por, i el badallar sense gens de perill d'engargussar-se, era a l'ordre del dia.

No tothom badallava. Hi havia quelcom de positiu: Aquell magnífic tiberi diari! Cuinat expressament en cassola petita; cassola d'un volum, apte per encabir la quantitat necessària d'aliment per saciar l'apetit de quatre o de cinc comensals de bona ferramenta bucal i d'aparell digestiu a prova de bomba.

Un dia, el guisat amb conill tendre i amb companyia d'unes patates daurades... vaja! que hi cantaven els àngels. A l'endemà, pollastre; del Bages, del Solsonès o bé del Berguedà. Rostit i guarnit el seu voltant amb escarxofa i pèsols. Tot plegat, com disposat per fondre's en la boca! I un altre dia arròs amb colomí -i no amb un de sol- que mentre es coïa escampava una flaire fina, però intensa; i que al passar prop de les narius dels que passejaven vora de la cuina, convidava a somniar amb el banquet de bodes d'en Camacho. Tanmateix a més d'un d'aquells que dejunaven -i no per gust- al sentir-ne la bona olor se li produïa una mena de cobriment de cor que li feia perdre el món de vista per uns moments. Uns instants en que es trobaven inmersos en ple cel, menjant una llesca de pa fet amb farina de la millor xeixa i en companyía d'una munió de gent que havia assolit la glòria celestial. Llàstima que el tec a base de pa blanc, no durava pas gaire; I hom retornava a la realitat ben estirat en terra, i sense que per llur gorja li hagués travessat ni un mos ni una gota d'aigua .

Ja haureu endevinat que del tiberi variat i exquisit i cuinat en cassola petita, no se'n podia pas gaudir tothom. Era massa xica per satisfer a les 700 boques. ~~Raxaixò~~ Per això, els que tastaven goludament els guisats bons i diferents, ja ho sabeu qui eren. S'hi engreixaven els quatre oficials; i malgrat no es trobessin en servei, a la hora de l'àpat, tots quatre hi eren. Mai n'hi mancava cap.

I les despeses, què? Tot el gasto, a càrrec i a compte del cantiner. Ah! si! A canvi d'una autorització per sortir al carrer en qualsevol moment, per parlar sense obstacles amb la seva muller, dels negocis comuns..

El missatge a l'Inspector

Algú que coneixia a fons els problemes creats en la presó per la pura inexperiència dels oficials i per la manca d'atenció del director, a llur treball, aconseguí fer a mans de l'Inspector del cos de presons per Catalunya i les Balears, unes notes amb la completa ~~xxx~~ relació dels fets; Allò dels "xivatos". El que D. José, gairebé no s'acostava a la presó.La entrada de la maleta prima que sortia rodona i engreixada a l'hora de sortir. La fustavarrabassada per fer mobles. La cuina amb la caldera gran, el calder i la cassola, etc. etc.

I un bon matí, abans de les nou hores i sense prèvi avís, l'Inspector trucava a les portes de la presó manresana. Era home alt i ben plantat, ben vestit i amb moviments àgils i dinàmics. No li agradava pas perdre el temps. En el precís moment de travessar la llinda del portal, ~~xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx~~ es dirigí, seguit de l'únic oficial de servei, cap a la cuina. I sense vacil.lar i com si fos ca-

www.memoria.cat/gros

Col·lecció familiar

paç de fer aquell recorregut a les palpentes.

I ja davant dels fogons començà la representació d'un pas de comèdia, amb caires a estones, dramàtics.

-Buen aroma, el de esta cazuela. Un plato delicioso. ¿para servirlo a todos los reclusos? -preguntà l'Inspector.-

-No señor... Es un guisado para la comida de hoy de los señores oficiales. -respongué el reclús encarregat de la cuina, amb veu tremoladissa.-

Fitant llavors llur severa mirada damunt de l'oficial de servei i en un to de censura i de reny, l'Inspector exclamà:

-¿No conocen el Reglamento? Uno de sus artículos señala una prohibición que Vdes. se han saltado a la torera. No deben encargar ni comer un bocadillo dentro de la càrcel, y organizan un banquete!

I es girà en rodó amb aire de menyspreu i sense volguer escoltar la paraula d'excusa a punt de sortir dels llavis de l'oficial. I tot seguit tornà a requerir l'atenció del cuiner.

-Vamos a ver que es lo que ha de comer el recluso. Supongo que el contenido de este caldero se destina a cubrir esta necesidad-I davant de la indecisió de llur interlocutor i observant la confusió del nostre cuiner, afegí: -Si o no?

-Verà usted.... -balbucejà- En cierta manera.... Si, se reparte entre los oficinistas, entre los componentes del servicio de inteligencia.... -i la vermellor de la sang que semblava filtrar-se pels porus de llur pell, encenia les galtes del nostre cuiner a l'hora de dir- y también entre los que trabajamos en la cocina.

-Perfecto! -cridà enutjat l'Inspector- ¿donde està pués, la comida para los reclusos? -i dirigint-se a la caldera grossa exclamà- A ver!

I un cop aixecada la tapadora, el mateix Inspector introduí un cassó per remenar l'aigualit brou per comprovar que de matèries sòlides i comestibles amb penes i treballs se'n pescava un miserable trosset.

I com si ja s'hagués convençut de que l'informe que li van fer a mans, no exagerava gens, sortí inmediatament de la cuina per dirigirse a l'oficina, en el mateix moment que hi arribava bufant de tan córrer, D. José.

L'entrevista entre els dos personatges no durà massa estona. L'Inspector s'acomiadava quan sols s'havien escolat menys de trenta minuts. I no podem dir si es va mantenir una conversa entre els dos coneguts, o si es desenvolupà oficialment, un interrogatori.

I els aconteixements s'accelerен

En el trancurs d'aproximadament un mes, després de la visita de l'Inspector, es produïren una pila de coses, amb un ritme que s'anava accelerant a mida que el calendari perdia fulls.

El primer aconteixement: Uns funcionaris es fan càrrec de la direcció i dels serveis de la presó manresana, rellevant a D. José i als seus subordinats. Un fet que fou el tema predilecte dels que conjecturaven les diverses alternatives possibles per explicar-se raonadament el què i el com del succés.

I l'afer ja entrava en el carreró de l'oblit, quan espetegà el tró gros: Els que ens trobavem dalt de l'engolfa treballant, ofrem una forta remor que arribava a les nostres orelles com el xiuxiueig d'una multitud presa d'excitació davant d'un cas insòlit. I la nostra curiositat ens féu deixar les eines sobre el banc, per investigar el motiu d'aquell soroll sord, però intens. I la notícia ens deixà bocabadats! Tant ens va sorprendre! Nogensmenys què, un dels subtinents, ja havia ingressat detingut, en la nostra presó. I s'esperava l'arribada dels altres en les mateixes condicions. Tanmateix i a intervals d'hores un oooh! corejava l'entrada d'un altre subtinent pel davant de uns 700 parells d'ulls que no volien perdre's cap dels detalls d'aquella funció.

www.memoria.cat/gros

Col·lecció familiar

Quan ja llustrejava, ingressava també en la presó, la muller del nostre Director: Doña Encarnación.

Davant dels nostres astorats ulls, travessava el pati tentinejant, a punt de desmaiar-se. Els funcionaris que la acompanyaven es veieren obligats a pujar-la, gairebé a braços, cap el compartiment destinat a presó de les dones.

I l'únic component que mancava per completar la colla, era el nostre D. José. No trigà pas massa temps en ésser detingut i a venir a conviure un temps amb nosaltres; i jo diria que si no travessà més a viat la llinda del portal de la nostra residència era, perquè -amb tota seguretat- no es trobava bé de salut.

Un altre aconteixement, al qual hom no hi donava pas massa importància, es desenvolupà a l'endemà de l'empresonament dels quatre subtinents i de Doña Encarnación. Uns funcionaris adscrits a l'oficina de la Inspecció regional de presons, proveïts de màquines d'escriure, convidaven als reclusts en la presó manresana a declarar tot allò que hom pogués creure relacionat amb fets imputables al director o als oficials detinguts.

Un bon gruix de paper varen omplir els comissionats per l'Inspector amb les declaracions de més d'una vintena d'estadants fixos en l'edifici de les germanetes dels pobres. I hem de tèmer, fonamentadament, que la majoria dels declarants exageraven la nota. Prou veien la bona xera que es podia fer amb les branques d'aquells arbres caiguts: Una foguerada capaç d'escalfar la seva ànima ofesa, amb el regust del foc de la venjança.

La nit en blanc

Imagineu si us plau, que el vostre concepte sobre els estadants en la presó manresana, fos exactament el mateix dels "enxufats" a oficials de presons: Tots els empresonats poden ésser considerats com a "rojos".

I oi més, que la propaganda guerrera ha fixat en la vostra ment un axioma: "Els "rojos" són, una colla de criminals; uns sàdics assassins.

Continueu imaginant que, heu sigut nomenats per mèrits de guerra, funcionaris del cos de presons i que heu organitzat amb tota llibertat els serveis de la presó de Manresa; i que ensems us heu permès jutjar i condemnat amb una més o menys greu sanció, a una colla de "rojos"; i a vegades per una simple ximpleria.

Finalment, que la vostra inexperiència i el desconeixement absolut del funcionament d'un establiment penal, us ha fet cometre errades prou importants per dur-vos a conviure dia i nit entre mig de la colla de "bandits" que heu ofès.

Si la vostra imaginació us ha fet veure el quadre amb els colors reals amb els quals l'hem volgut pintar, ¿no us faria por d'haver d'ingressar en presó? Segur que l'esgarrifança -si de veritat us heu endinsat en el tema- us haurà arribat fins al moll de l'os.

¿Oi que ara compreneu l'estat d'ànim dels quatre subtinents instal.lats en la mateixa sala destinada al sojorn dels que exerceixen algún treball en la presó? En mig d'una trentena de perillosos rojos, els subtinents, ¿quin tracte podien esperar? Com a mínim, el d'ésser agredits, apallissats de manera brutal pels criminals "rojos" àvids de sang i de venjança i que ara, rai! prou els tenien posat el peu al coll.¿Té res d'estrany que la por envaís llur esperit davant una situació tant greu com era aquella?

Per això els quatre minyons espaordits van prendre les mesures de seguretat convenients. Asseguts en l'estret matalàs que han estès en sentit paral.lel a l'embà, ja tindran protegida la reraguarda. Si algú vol atacar el veuran venir. Mentrestant aniran rumiant

www.memoria.cat/gros

Col·lecció familiar

quines noves precaucions els caldrà prendre.

I, passada la llista, quan els "rojos" s'ajeuen per dormir damunt de llurs màrfegues, els quatre nois grans que han tornat de la guerra, decideixen l'horari pel torn de la guàrdia; sempre hi haurà un d'ells vetllant el repòs dels seus tres companys. Però el nerviosisme els juga una mala passada: Un mateix pensament travessa el seu magí. Si la son acluca els ulls del de guàrdia, -es diuen- i els "rojos" simulen amb roncs, de que dormen mentre són a l'aguait, ¿que podria passar? No es trobarien els quatre en perill d'ésser assassinats? I l'esgarrifança que els féu estremir tot el cos, els mantingué asseguts, entercs, deixant passar tots quatre ben desperts, les llargues hores; d'esquena a la paret, quiets, muts, en silenci per no despertar a les feres; i eriçats els cabells a la més lleu remor... Molts petits sorolls, gairebé imperceptibles en situació normal, els van esfereir en el transcurs d'aquella nit en blanc.

Però arribà un inici de lluentor. Per l'orient despuntava una fina claror seguida, després d'uns instants, per un raig de sol reflexat en el mig d'un bon clap de boira. El pit dels nois grans s'eixamplà amb la llum del dia. I ningú inicià aquella nit ni el més lleu atac; ni tan sols una paraula ofensiva ferí llurs orelles. És què, ¿llur concepte sobre aquella massa de gent empresonada, n'era equivocat? Uns dies després n'estaven plenament convençuts de que anaven errats. I van descobrir que aquells homes conceptuats per ells, com a criminals, eren ben iguals que els del bàndol dels "nacionals"; amb una diferència:: la d'haver perdut la guerra.

L'espifiada motivà el patatxap!!!...

No sabem com es desenvolupà el procés a Barcelona, però a D. José el feien responsable, com a director en actiu, dels disbarats esdevinguts. I en Plà, inclòs en l'expedient incoat als oficials, se li afegí en el seu compte particular allò del moblatge nupcial. I ambdós, darrera reixes prou s'hi passaren més de tres anys.

Els altres tres companys se'n van escapar més bé: amb un any i escaig de presó. I tenim la impressió personal de que Doña Encarnación fou alliberada sense fer-li cap càrrec.

Les sancions imposades, semblaven a cop d'ull, un xic exagerades, doncs llavors, desconeixiem les noves determinants que influïen en la plena caiguda de D. José i els quatre subtinents.

No fou una caiguda sobre d'un matalàs preparat a l'efecte, gràcies a l'espifiada, al cop baix etzivat per D. José -en mig de densos vapors alcohòlics- en contra de l'Inspector de Presons per Catalunya i les Balears. I el cop baix transformà la caiguda en lloc tou, en un salt en el buit per caure finalment damunt d'un gruix d'aigua de menys de deu centímetres, en un safareig. I el patatxap!... i el cop fou de campionat! Quelcom coent, dificil d'empassar.

La versió verosímil envers la diferència del que hauria passat sense l'acte inconscient de D. José, i l'infeliç i imprevist desenllaç de la dramàtica comèdia, arribà a les nostres orelles en la forma següent esquematitzada:

1 - L'Inspector comprova personalment la veracitat d'una denúncia de les anomalies produïdes en la presó de Manresa.

2 - Com a mesura prèvia, determina el rellevament del personal de la plantilla de la dita presó, per d'altre de triat expressament.

3 - La seva primera conclusió al respecte, és la de que cal imposar una sanció a director i als subordinats. Al primer, per la manca del sentit de responsabilitat en l'exercici de llurs funcions. Als altres, com a promotors i àdhuc executors d'una sèrie d'abusos i de mancances al Reglament.

www.memoria.cat/gros

Col·lecció familiar

4 - Per fixar el tipus de la sanció, caldrà tenir en compte, com a factor atenuant, la inexperiència dels joves subtinents traspassats al cos de presons sense el degut aprenentatge pràctic de llurs funcions. I que l'expedient personal de D. José, el fa acreedor d'alguna atenció.

5 - I considerant que s'ha fet un estudi acurat i minuciós del cas, es podria tancar l'expedient amb una justa i benèvola sanció i alhora suficient per esmenar en el succesiu els errors de director i de subordinats.

6 - Es proposa a l'efecte susdit, el trasllat per prestar llurs serveis en establiments diversos i allunyats un de l'altre, a cadascún dels oficials encartats. I al Director, situar-lo com a sots-director interí en un determinat centre i fins que recuperés llur salut.

El problema, doncs, es trobava ben enfocat i a punt de resoldre's quan féu explossió el coet amb l'espoleta muntada per D. José. L'esperit de vi feia de les seves i el seu raonament no gens clar: Considerava absurda la suspensió d'empleu pel sol motiu de que els seus subordinats haguèssin abusat de la confiança dipositada en ells. I en la carta dirigida a la Direcció General de Presons, exposava les seves protestes per les decisions preses per l'Inspector, decisions que considerava intolerables i inadequades.

Conseqüència inmediata: La Direcció General exigeix l'explicació adient a la Inspecció regional: "Com és que passa a Manresa quelcom del què inspacció no ens ha informat? " I davant del cop baix rebut, l'Inspector retira el matalàs i llur resposta a la Direcció no pot ser d'altra: "Posa en coneixement de la Direcció general de que, per llur complexitat, no ha sigut possible acabar l'expedient amb la rapidesa desitjada. I espera informar àmpliament dels fets esdevinguts a Manresa en breu temps."

¿Compreneu ara, el fet que va engegar la maquinària per detenir i empresonar al personal adscrit a la presó manresana? I, ¿compreneu ensems la presència de funcionaris amb màquines d'escriure per relacionar les versions i les declaracions dels estadants en la presó? I que el nombre de fulls escrits formaven un bon gruix?

Adéu a la benevolença de l'Inspector, i als atenuants i a les atencions de tipus personal. El carro rutllaria per camins pedregosos . I si els sotracs malmeten els ronyons d'algún dels passatgers, pega pels qua han de rebre la patacada.

N o t a f i n a l

Si, és cert. El periode d'inquietud viscut, es féu llarg i pesat. Però la borratxera continuada de D. José, no ens pot fer oblidar llur bonhomia anterior. Sàpiga que, malgrat la cançó exagerada i una mica burlesca "Nuestro Director querido....." encara resta en un raconet del nostre cor una mica d'afecte guanyat amb llur comportament inicial i amb el seu particular i amable tracte. Prou més d'un de nosaltres li feiem oir algún avís ben intencionat, però l'esperit de vi era més poderós que la nostra sincera advertència. Ens sap greu no haver-lo pogut ajudar.

I referent als quatre subtinents aprenents de funcionaris del cos de presons, hem de dir que malgrat tot, eren uns bons minyons. Despistats i intoxicat llur cervell per idees falses. No sabem ara on són. Però, si per casualitat llegeixen fins al final les presents ratlles hi trobaran quelcom destinat a ells. La meva personal salutació.

www.memoria.cat/gros

Col·lecció familiar

Notes minses sense ordre ni concert

L'apostolat en centres oficials

En primer terme, anotem un fet: En el maig del 1939, als capellans no els interessa l'exercir llur ministeri en la presó manresana, mentre no hi hagi una enraonada compensació econòmica. Tanmateix els encomanen de treballar en una de les vinyes del Senyor més difícils; plantada amb ceps de mala mena, retorçats, gens ufanosos i de fruit més aviat agrós. I, vaja! sense la més mínima gratificació.

Però hi ha un sacerdot -el més enfeinat de tots- que no tenia pas prou tasca -entre altres coses, amb l'escola d'arts i oficis, amb l'arxiu municipal i amb la direcció efectiva del Museu- i al qual, amb l'intent de distreure'l de llurs cabòries diaries, se li podria encomanar que tingués bona cura de salvar les ànimes dels empresonats; i per pur amor a Jesucrist, Mossèn Santamaria acceptà el càrrec.

I és curiós. Mentre la gratificació no sortí dels límits del zero, cap capellà treia el nas pel portal de la presó, si exceptuem en els dies anteriors a la celebració eucarística de la Pasqua. I en canvi, -i no insinuem absolutament res- quan per una ordre del ministre de justicia s'estableix un modest estipendi pel capellà de la presó, x comença a veure's algú que es pren la molèstia d'interessar-se en exercir una mena d'apostolat envers nosaltres.

I és cap a les darreries del 40 o en els primers mesos del 41, quan els jesuïtes de la Cova ens envien a un "padre" a fer-nos un sermó; i també un capellanet sembla que ens vol distreure amb llurs beneiteries.

I és d'això que us volem parlar: de quelcom que recordem com si el ressò* d'aquells homes ens esquerdés encara avui la nostra oïda, amb les seves intemperàncies.

El sermó del jesuïta de la Cova

Amb una entonació marcadament aragonesa, per cert molt adient a la seva oratòria, declamava el nostre jesuïta:

-.....¿conque Dios no existe porque no se vé?... ¿vés tu como se desplaza la corriente eléctrica por un hilo o al través de un cable metàlico? Pués si no la vés, ¿serà que no existe?... ¡Anda! ¡acércate al cable! ¡haz que tu mano roce el hilo desnudo!... ¡tòcalo!... anda, ¡¡¡Tócalo!!!... Y cuando hayas recibido la descarga, que inclusive podía ser mortal, ¡atrévete! ¿porque no gritas ahora, con voz de trueno para que te oiga todo el mundo, que la corriente eléctrica no existe, dado que no se vé? ¿todavía dudas y no rectificas tu error? ¿No te has convencido de que hay cosas que existen aunque no se vean?....

I en una altre periode del sermó ens raona així:

-...¿és posible que la matèria nazca por pura generación espontànea? Si un sencillo reloj necesita de un buen relojero que lo invente y que lo construya, ¿serás tan necio que puedas creer que el universo se ha creado él mismo? No comprendes que sólo un creador omnipotente és capaz de hacer surgir de la nada al átomo? Un verdadero creador que sólo puede llamarse con el más augusto nombre: ¡Dios!....

Feia quinze dies que haviem escoltat el mateix sermó per boca d'un altre jesuïta i la versió, era la mateixa. Com si els jesuïtes engeguessin un disc ben gravat a l'hora d'expressar llur col.lectiu pensament.

Però en aquesta ocasió el "padre" introduí una variant de tipus ben particular i fora de programa. Ens va dir que per un pèl va escapar-se d'ésser detingut en l'any 1936; i afegí:

-..... quisieron matarme, y aunque no puedo ni debo interponerme en

*de la veu

www.memoria.cat/gros

Col·lecció familiar

el camino de la justicia humana, proclamo que por mi parte he perdonado a quienes movidos por el odio a la Iglesia, querian asesinarme. Los he perdonado de todo corazón. ¡con toda mi alma!

I tres o quatre minuts després ens deia:

-Cierto. Hubo también alguien que se me llevó la mayor parte de mis libros;¡ah, si los cogiera! ¡no se irian de balde! a esos, ¡no!... no puedo perdonarlos.

Un final gens encertat al meu albir: "Estimaràs a l'enemic"¿sempre que aquest sigui empresonat?

Aquest jesuïta rai! Mentre no va sortir de polleguera, prou es ben defensava. Però el capellanet que va nèixer prop de Vic.... llegiu el que segueix.

El capellà de Vic

"Segur, segur que em coneixeu! Si, soc de Vic a l'igual que el meu oncle; aquell... aquell que fou assassinat per vosaltres.."

Així començà el seu primer discurs en la presó de Manresa, el beneit capellà. L'insult brollà de la seva ampla boca de clown com si la implicita ofensa fos un gracióes acudit.

Cert. El tipus era de pallasso; sens dubte que podia sortir a escena sense cap mena de caracterització. La seva fesomia es tornava ridícula amb la ganyota de la cara o amb l'obrir i tancar els ulls per remarcar el sentit ocult de la paraula que havia pronunciat. I el conjunt del seu cos? Prou era ben galdós! Un cap menut i un tors que no era pas d'atleta, muntat damunt de les extremitats inferiors, les quals s'endevinaven al través de la sotana, com fetes de filferro; i per contrast, un ventre.... L'adipositat d'aquella panxa arrodonida el feia semblar muller en estat de bona esperança i a punt de conectar l'interruptor del llum. Bon tipus, no? Moralment, un ximplet, un humorista ruc.

Solament transcriurem unes frases o algún curt paràgraf de la seva perorata. Però al present report li mancarà la color que impregnava a llur vèrbola amb els canvis de veu. Tot d'una, començava en to greu i apagat per, de sobte, passar a emetre un crit agut i esgarrifós; seguidament la veu se li tornava armoniosa per, de cop, xerricar i produir dissonàncies esborronadores. El que això llegeixi hi haurà de posar una bona dosi de imaginació pròpia, si vol copsar l'efecte grotesc que assolia imprimir a un dels passatges del seu discurs, l'orador pocasolta.

No cal pas que repetim les paraules de presentació, doncs, ja les coneixeu i em penso que no les heu oblidades. I seguim.

-"Els capellans! -deia el de Vic- el clero en té la culpa! No treballen i viuen amb l'esquena dreta; i els hem de mantenir. ¿No és això el que dieu? Doncs, no és pas veritat! ¿Que fem el ventre gros? Es clar. doncs ¿que no ho veieu que el nostre treball n'és renyit amb la gimnàsia? ¿No sabeu que hem d'estar asseguts hores i hores fent treballar el cervell? Perquè ho sapigueu, us haig de dir de que els capellans treballem les vint i quatre hores del dia, d'aquí en amunt. -i amb moviment lent de la mà assenyalava el cos, des de sobre de l'estòmac fins al capdamunt del cap-. Vet aqui -continuà- el motiu que fa engreixar la nostra panxa: pel repòs al que es veu obligat de guardar, aquest tros del nostre cos; i no perquè els capellans mengem a tothora les més fines viandes...."

En un altre passatge del seu discurs, -no podem pas anomenar-lo sermó- una sortida d'estudi, no sabem si assajada per causar un còmic impacte, o perquè la vagoneta li sortí de la via, -i això darrera deu

www.memoria.cat/gros

Col·lecció familiar

ésser el més probable- fou com la clau de volta per cloure el seu "agradable missatge". Llegiu si us plau:

-....."vaig amagar-me i no pas massa lluny. De Vic me´n vaig anar a Barcelona i mentre durà la guerra jo era allí. Al peu del canó. I treballava, ja ho crec que treballava: Vestit de dona i a les nits."
I un gest místic de capellà d´abans de la guerra, que no podem pas qualificar de mascle, il.lustrà aquestes darreres paraules del vigatà.

I, aquell capellà, ¿era digne d´exercir entre nosaltres l´apostolat cristià?

C o a c c i ó -per bandes- c o m p e r c a r a m b o l a

Per dues vegades ens hem trobat en situacions similars; i per dues vegades la reacció ha sigut semblant. La comunió pasqual de l´any 1930 en el quarter d´artilleria de costa de La Mola mahonesa, va anar així:

De dilluns a dissabte i per la tarda, el sacerdot militar ens preparava per la festa a celebrar el diumenge proper. I en la darrera conferència preparatòria, finalitzà el discurs amb les següents paraules:

"-Tots els catòlics tenim l´obligació de combregar, almenys, una vegada a l´any. Precisament i per tradició, en la diada de demà. Però si algú no vol o no pot rebre dignament al Crist, és preferible l´abstenció abans que cometre una heretgia. És ben clar, doncs. El que no vulgui combregar que no hi vagi."

I un cop -acompanyat de l´oficial de setmana- sortit fora de la cambra on havia realitzat la campanya de preparació, el sergent, abans de autoritzar-nos per escampar la boira com en els dies anteriors, ens dirigí poques, però ben concretes paraules:
"-Ja ho sabeu! Demà, el que no vulgui combregar, que no hi vagi. -I amb un to autoritari que no admetia rèplica, afegi- Però el que no vulgui anar a combregar, ¡al calaboç!

A l´endemà i de bon matí, una colla de joves jesuïtes asseguts en cadires de boga i a uns dos o tres metres de distància entre ells, esperaven en el pati del quarter per confessar als soldats que ja formaven en diverses fileres comanades cadascuna, per un caporal.
I sabem d´un xicot, vestit amb l´uniforme d´artiller que tanmateix no li anava pas a mida amb la guerrera aquella, ampla i allargada gairebé fins a genoll, amb les calces més aviat curtes i estretes i un casquet rodó que només li cobria la quarta part del cap. I amb una cara, valga´m Déu!... d´enze acabat. I com que aquest minyó no volia pas espetegar en el calaboç per cap motiu, sense cap idea preconcebuda s´agenollà als peus d´un d´aquells joves jesuïtes, en silenci i esperant que el sacerdot digués el primer mot.
-Digues, digues, ¿quins pecats has comès?
-Oooh... no ho sé.. -contestà taujanament el soldat.-
-A veure, aveure... Alguna vegada, has visitat un prostìbul?
-..No... no.. ho sé.. -I les faccions de l´enze reflexaven estupor-
-Vull dir, si en alguna ocasió has estat en cases de meuques?
-oooh... no ho sé! -repetí el beneitó-
I ja convençut el capellà de que era impossible fer-se entendre pel negat, intentà fer la mateixa pregunta utilitzant el mot clàsic de "putes".
I llavors la cara de l´idiota s´il.luminà com si un raig de sol li hagués travessat el magí.
-Ah! si senyor, si! -respongué l´imbècil soldat.

I el sacerdot plegà l´interrogatori i sense imposar-li penitència el va absoldre.

www.memoria.cat/gros

Col·lecció familiar

També es coneix el billar en la presó

Com de costum, uns sermons per preparar el reclús per rebre la comunió pasqual. I també el sacerdot indicà que era de caràcter plenament voluntari l'assistir a l'acte de la comunió.

I el paper representat en La Mola pel sergent, en el 1930, en la presó recaigué damunt les espatlles de D. José, en el 1940.

-Us haig de dir que l'acte de combregar és voluntari però que em fareu molt content si no hi manca ningú. Tots hem de complir amb el manament de l'esglèsia.

I si algú no vol prendre part en la festa, que ho digui. Farem una llista i el diumenge, mentre es desentrotlli la funció religiosa i la xacolatada, els tindrem tancats en una de les naus.

Tanmateix la coacció era fina, doncs, ensems, algú feia córrer la veu de que en el sumari del procés hi constaria el fet de no haver volgut combregar. I la ignorància a aquest respecte, que feia tèmer el pitjor, féu que el 99% dels reclusos combreguèssin.

La reacció però, es produí com en el cas anterior en l'hora de la confessió. Una d'elles es desenvolupà, si fa o no fa tal com segueix:

-Has fet exàmen de consciència?
-Si senyor.
-De quins pecats t'acuses?
-De cap.
-Caram! No has conculcat cap dels manaments de la llei de Déu?
-Ni un.
-I no has mancat amb cap dels sagraments?
-No! no senyor.
-Bé. I... no ha passat pel teu cervell ni un mal pensament?
-I ara! de cap manera! No senyor.
-Quan fa que no has confessat?
-Un any.
-I on?
-En el camp de concentració.
-Ah!... Resa un parenostre abans de combregar.

I el sacerdot acomiadà al reclús.

La jerarquia eclesiàstica pren mesures

Aquell joc, no massa net, d'introduir temença en l'ànim de la gent mancada de llibertat, per tal d'obligar-los a fer quelcom que en aquell moment no s'avenia amb les seves creences, no podia ésser ignorat per l'Esglèsia. I en el 1941, la jerarquia eclesiàstica pren mesures per evitar l'abús. El compliment dels preceptes religiosos fou en l'any 1941, completament voluntari; i per esvair dubtes, en el 1942, la organització de la diada eucarística ja no fou col.lectiva. En comptes de celebrar una sola missa de comunió, en la presó se'n va dir una diaria en la setmana pasqual i el reclús que volia oir-la i ensems combregar, n'era ben lliure per assistir al sacrifici religiós.

L'Esglèsia -ens deia un sacerdot- ensenya el camí per assolir la benaventurança. L'home, però, és lliure d'escollir la salvació o la condemna de la seva ànima. I des de la vostra més nicia ignorància, no vulgueu escatir la voluntat de Déu.

www.memoria.cat/gros

Col·lecció familiar

Notes minses sense ordre ni concert

Don Miguel

D. Miguel Guzmán. Tot un senyor en plena maduresa. Atent i amable amb tothom, sense esforç de cap mena. Capaç de mantenir tracte amb les persones situades en el més alt esglaó social i ensems i amb el mateix respecte i amb semblants considera-- cions, a les altres que encara tot just són a punt de petjar el llindar del portal. Possefdor d'un lèxic senzill, extens, clar i directe que ell acostuma a utilitzar com fet a mida exacta per establir cordial entesa amb l'interlocutor.

Llurs decisions, sempre informades pel sentit comú. I la interpretació del reglament, -recta i ensems benèvola si s'escau- mai deixà d'ésser justa. Hem dit que D. Miguel era fot un senyor? Si que ho hem dit!.... De fet no ens sap pas greu d'incòrrer en una repetició.

Treballador nat, tostemps lligat a llurs obligacions, des del moment de prendre possessió de la direcció de la presó manresana, la seva presència en l'oficina o en qualque altre departament de l'edifici, era constant: Des de les vuit del matí fins a les vuit tocades del capvespre d'aquella ja avançada primavera, amb una hora i mitja solament, per dedicar-la al repàs familiar del migdia.

L'estudi de la llavors vigent organització d'activitats dins de la presó i la supressió o modificació d'alguns dels serveis, absorbia la seva màxima atenció en els primers moments; però aviat eixamplà el radi d'acció amb noves preocupacions. Entre d'altres, la de conèixer personalment, el tarannà de cadascún dels empresonats, en especial d'aquells que com els cuiners, paletes, encarregats de la neteja diaria, oficinistes, etc. etc., exercien les diverses activi-- tats necessàries al bon funcionament de l'establiment de reclussió. I jo he de suposar fonamentadamant, -a la vista dels resultats posteriors- que D. Miguel comptava amb innats dots de psicòleg, que li permetien determinar el grau de confiança a dipositar en un reclús i oi més, llur aptitud per executar la funció que ja realitzava o que encara se li havia d'encomanar. La conseqüència de l'intens treball del nou Director fou la de fer rutllar de nou tots els serveis a la manera efectiva i suau d'una transmissió ben untada en els punts de contacte de l'eix amb els coixinets. I amb les quatre paraules creuades entre el reclús i D. Miguel, sense adonar-nos-en, els que ja efectuavem un dels detrminats treballs en lapresó, aconseguiem l'aprovat en aquella mena d'exàmen de començament de curs.

I en Lluís Retrés, component del "Trust Joier de Reixes Endins" i ensems pintor en la presó, aconseguia l'autorització per feinejar de nou en les engolfes tot fent anells, amb les eines recollides de bon matí en l'oficina de la Direcció.

Passió i mort de la "xivateria"

Un dels fets remarcables d'aquells dies fou, per fi, la dissolució del mal anomenat "servei de intel.ligència". Quan un dels components del ram de la "xivateria" provà de reanimar l'agonitzant servei mitjançant una denúncia servida en llur millor safata al Director, podriem dir que s'inicià el cant de les absoltes per preparar l'enterrament d'aquell odiós "servei".

Un cop rebut pel nostre Director, el portanoves col.legiat,començà el seu tortuós i hipòcrita parlament:

-Sempre hem tingut interès en servir lleialment als responsables directes del cos de presons, amb les nostres verídiques informacions. Tot allò que els de la nostra colla veiem o recollim és a la seva disposició. I en aquesta ocasió ens plau donar-vos una petita prova

www.memoria.cat/gros

Col·lecció familiar

de la nostra adhesió. La nova és, la de que en Pere Romagosa, de la segona quadra, fa un moment que llegia un dels periòdics no autoritzats. I ens plau posar-ho en el seu coneixement per tal de que vostè, amb llur savièsa, determini l'acció que al seu albir -sempre encertat- s'haurà de prendre per reprimir aquesta greu mancança al reglament. -I el "xivato" respirà pregonament després de creure's que havia aconseguit d'aromatitzar l'oficina amb l'encens embriagador de la baixa adulació.-

-Us agraeixo l'avís. -I concís preguntà D. Miguel- El títol del periòdic, per favor?

-La Vanguardia espanyola, senyor.

- I quina era la plana que llegia?

-La segona... -dubitativament assegurà el traïdor- Si. La segoma. -afegí refermant l'acusació davant de l'expressiu gest de D. Miguel.-

-I quin era el títol de l'article o les noticies de les quals volia assabentar-se'n?

-Exactament no ho sé. Però la plana n'és dedicada als aconteixements de l'estranger.

I per aquest estil, D. Miguel formulà una sèrie de preguntes amb l'intent de confondre al "xivato". I tot seguit cursà l'ordre perquè es presentés davant d'ell, en Pere Romagosa.

I arribat el noi de la segona inculpat de llegir "La Vanguardia", en l'oficina es desenvolupà una escena de sainet:

-Vostè llegia "La Vanguardia"? -preguntà D. Miguel.-

-Si, senyor.

-Se'n va adonar de que aquest xicot -assenyalant al "xivato- el vigilava?

-Si senyor. Però me'n vaig adonar massa tard.

-I quina plana de "La Vanguardia" era la que llegia?

-La tercera, senyor.

-I de que tractava el diari en aquesta plana?

-De pel.lícules. De crítica cinematogràfica.

-Bé. Vagi cap a la barberia. Els seus cabells s'han d'arranar al zero. -i amb un gest acomiadà amb en Romagosa.-

I tot seguit ordenà a l'oficial de servei:

-Tanqueu ara mateix a aquest xicot en el calaboç. Per un mes. No es pot permetre a ningú que porti dades inexactes i falses que poden produir inquietud i molèsties als empresonats. -I amb la mà acomiadà al l'oficial de servei i al maleït portanoves col.legiat.

I quan en Pere Romagosa amb el cap ja pelat, rialler contava a la munió de companys que l'envoltaven , el judici salomònic de D. Miguel, un de la colla, no sabem si en to seriós o burlesc, va exclamar en mig de l'alegre cridòria de la gent:

/-Que l'ànima del "xivato" que ja és mort, assoleixi l'infern!-

I es produí un silenci molt curt, d'una dècima de segon, per remarcar el crit joiós de la gent que responia enriolada a la imprecació: -Amén!!!...

I això va ser l'absolta que acompanyà la mort i l'enterrament de l'organització que acollia en llurs files als "xivatos". RIP.

L'estraperlo

L'època en la que D. Miguel es feu càrrec de la presó manresana fou la més difícil sota el punt de vista econòmic. La quantitat assignada pel manteniment de l'empresonat era esquifida, miseriosa, incapaç de fer perdre la gana a un inapetent. L'època de l'estraperlo era a l'ordre del dia, i, en el carrer, qui no disposava d'article o d'objecte a baratar, no obtenia pas quelcom cuit o cru que pogués treure-li el ventre de pena a no ser que llur cartera reventés per l'excés de bitllets o de que comptés

www.memoria.cat/gros

Col·lecció familiar

amb una bona pila de "duros" de plata, d'aquells que el govern recollia. El pa blanc es cotitzava a preus astronòmics: Prop de les 20 pessetes, la peça de quilo, quan, el jornal treballat pel fuster, pel paleta, pel manyà o per l'obrer de qualsevol ofici dels ben pagats no passava de les 12 pessetes: 72 a cobrar el dissabte sempre que la setmana no fos esguerrada per una festa entre mig.

No és estrany, doncs, que el ranxo fos migrat davant de les circumstàncies i de les poques pessetes que l'Administració posava a l'abast de la direcció, amb la finalitat d'alimentar als presos. Sortosament, D. Miguel allargava el poder adquisitiu de la unitat monetària, de forma inversemblant; de les pessetes destinades al subministre d'aliments, no se'n perdia ni una en el buit. Tot n'era calculat amb la màxima precisió per treure'n el millor rendiment. I podeu creure què, en aquella situació; aconseguir un tros de pa de blat de moro, una lleugera sopa i una fruita, per la racció del migdia i la del vespre, era quelcom extraordinari. Espectacular com un joc de prestidigitació; o com una successió constant d'un diari miracle.

En l'època de misèria efectiva, la solidaritat és una planta que sols neix i creix en el pit dels més dissortats i per això, el reclús manresà o el de fora de la nostra ciutat que rebia l'ajut diari dels seus familiars, renunciava a la seva petita racció, per engreixar a la del company -més miserable encara- que per diverses dificultats o per un simple oblit, no era pas ajudat gaire o gens, pels seus amics o coneguts.

I l'esmentada solidaritat entre els uns i els altres ens enorgulleix. En la nostra presó, ni un sol company morí d'inanició.

La Mercè, patrona de captius

Aquell any, en la diada de la Mercè, l'àpat del migdia fou senzill però abundant: Un bon plat de patates cuites amb trossets de carn i ben amanides; i de postre, un plàtan. Bon dinar. Algú dels que arreplegà doble racció, hi va sopar; i a l'endemà, encara hi va esmorçar. Tothom omplí el ventrell d'acord amb llur cabuda i la grogor de les galtes, en aquell dia, va desaparèixer. La vermellor triomfà!

Però, d'on van sortir tantes patates? En el mercat normal prou se n'havia perdut la mena; i si un pagès, compassiu, t'oferia,-per remei- mig quilo d'aquell tubercle, l'havies de pagar a preu d'or i regraciar-li el favor. D'on van sortir, doncs, les fa temps enyorades i pafdes patates de la diada de la Mercè? Per fi, ja ho sabem! Si ens seguiu, us ho explicarem:

D. Miguel Guzmán, tot un senyor acompanyat pel nostre bon amic, mossèn Santamaria, -sacerdot exemplar que oi més, podia anomenar-se Home, així, amb majúscula- varem peregrinar tots dos pel Barri de Viladordis amb l'intent d'adquirir patates a preu oficial de tasa! A pesseta el quilo!... i a més a més, en quantitat suficient per omplir uns 700 buits estómacs. I el seu intent, que qualsevol hauria qualificat d'impossible assolí l'èxit més falaguer.

No és estrany?... Els pagesos, prou sabien per experiència pròpia que la seva producció agrícola els havia de permetre -més que els diners- l'intercanvi correcte per adquirir unes sabates, sabó per rentar, un vestit pel noi o per la nena, llençols pel llit, i tota mena d'articles que la indústria o el comerç els pogués oferir per cobrir llurs necessitats. ¿I es van deixar convèncer per mossèn Santamaria i per D. Miguel?

Com s'ho van fer? ¿Quines paraules màgiques empraren per fer comprendre l'extrema necessitat d'oferir -almenys una vegada a l'any- una menjada senzilla, però digna, als estadants forçats a viure en la presó?

www.memoria.cat/gros

Col·lecció familiar

N'estem segurs que els nostres valedors van polsar amb mestria les fibres més sensibles d'aquella gent del camp, fent-les vibrar d'una sana emoció. D'altra manera el cas, no admet explicació.

I jo -fora de temps, per cert- agraeixo el favor atorgat als presos de Manresa. I si les gràcies no poden arribar -per dissort nostra- al traspassat amic, mossèn Santamaria, ni -per aquest mateix motiu- a altres homes i dones actors d'aquella feta, prego als seus descendents que acceptin -com hereus- el meu regraciament.

L'estraperlada

Les dificultats pel proveïment continuaven amb la mateixa gravetat. I els responsables de la direcció i de l'organització dels serveis necessaris a la bona marxa de l'establiment de reclusió, sobrecarregaven, cercant solucions al problema, els seus circuits cerebrals amb un intens corrent, capaç de fondre més d'un plom. I perdoneu-me si el meu record, avui bon xic esmortuït, em fa dir amb no massa exactitud, com fou que un dels nostres directors topà amb una solució provisional que li hauria de permetre, momentàniament, reduir el corrent perillós pel seu cervell.

L'ajut de les monges de la Model barcelonina va fer possible de que en les mans del Director de la presó de Manresa, hi caigués -com baixada del cel- una guia pel transport d'una camionada de patates, en el terme improrrogable de tres dies, a comptar des de la data fixada en el document. I algú, -les germanetes barcelonines?- alliçonà al director per establir, sense gens de pèrdua de temps, un contacte amb un professional de l'estraperlo. I l'entrevista, fonamentalment, si fa o no fa, es desenvolupà aixi:

-Necessito una camionada de patates a preu de taxa. -indicà el Director-.

-Impossible! -replicà contundent l'estraperlista- Ni parlar-ne! No n'hi ha ni una sòla en el mercat i menys a aquest preu.

-Tinc una guia que es pot utilitzar des de demà al matí i que haureu de tornar-me als tres dies exactes. Vull -insistí el director- 5 tones de patates a mil pessetes tona. Us fa peça el negoci?

-Fet! Això si que és parlar clar i català. Accepto el tracte.

I un camió, en els dies següents, descarregà en el rebost de la presó, el nutritiu i saboròs tresor.

L'estraperlista s'exposava a perdre bous i esquelles si en el seu primer viatge li formalitzaven la guia com ja usada. Però si passava de llarg sense que l'atrapessin, en un segon viatge ja faria la pau. I si assòlia fer-ne un tercer, prou s'hi hauriax ben bé guanyat la vida; i ell esperava realitzar-ne quatre en aquella ocasió, per fer allò que se'n diu, un negoci rodó.

Fou D. Miguel el protagonista? Tinc els meus dubtes, doncs, un bon amic assegura que la gestió va dur-la a cap el senyor López Contreras. És possible. Però vull remarcar que un dels dos directors esmentats, -segons com hagués anat- hi podia perdre el càrrec. I el gest del director i l'ajut mig amagat de les monges, ens va agradar.

Els altres directors

El senyor López Contreras i don Juan

En cap racó del meu magí, trobo endreçat quelcom atribuïble al senyor López Contreras, si exceptuem el dubte exposat fa un moment, que possibilita el protagonisme d'aquest director, en el cas de l'estraperlada. Hem de suposar, doncs, que la seva intervenció a Manresa més aviat fou conservadora de l'organització establerta per D. Miguel. I hem de suposar de que era un bon home.

www.memoria.cat/gros

Col·lecció familiar

D o n J u a n

I ara parlarem d'un home d'una qualificació bon xic diferent. Ens referim a D. Juan, que procedent d'una presó barcelonina del Poble Nou, exercí per poc temps -sortosament per nosaltres- la direcció de la presó de Manresa.

Llurs antecedents, gens recomanables. Se'n contaven moltes bestiès ses seves i es deia que escampava bufetades i cops de puny, a desdir, damunt la cara, l'esquena, del cos del reclús que s'esqueia vora de ell quan passava pel pati, i sense un motiu justificador de les trompades. I que etzivava unes guitzes com qualsevol cavall de mala mena, per satisfer llurs impulsos bestials. Noves que, -per diferents conductes confirmades- van arribar a la nostra oïda i referides precisament a aquell don Juan, home que en aquell moment prenia possessió de la direcció de la nostra ~~xxxxxx~~ presó. I això ens va escruixir. La perspectiva se'ns presentava de color fosc.

L'home era alt i sapat com un lluitador de la greco-romana. Presumit, fanfarrò i amb aires de conqueridor quan, engallat, passejava per la placeta en mig de la gent que esperava l'hora d'obrir la finestrella de l'intercanvi de paquets i de cistelles. El seu tarannà, variable amb el vent; segons d'on bufava, amable i gentil. Normalment, però, li bufava a ratxes. Tot d'una es dirigia a un reclús, per seguidament, girar-s'hi d'esquena sense acabar d'expressar l'iniciat desig. No era boig? Potser, no. Però de cargol ben collat en el cervell... cap! Tots ballaven; i amb ritme diferent. Un cargol, en temps de tres per quatre a tall de vals vienès. L'altre, als acords d'un pasdoble gitano i torero; mentre que un tercer, trencava el fil de rosca al ritme ondulant de la samba brasileira. Però deixem-nos de digressions i anem per feina.

Un cas positiu: Una petita colla de reclusos, viciosos del joc, mig d'amagat i en una petita cambra sense porta, del replà de l'escala principal, asseguts en ~~xxxxx~~ terra i formant rotllana, s'hi jugaven diners. I per evitar que algú els enganxés amb les cartes a la mà, un d'ells vigilava per l'ull de l'escala per evitar un surt.

I don Juan, no sabem com, però se'n va adonar. I des del primer pis, es posà a l'aguait per esperar l'ocasió de sorprendre als jugadors. I quan el vigilant badava, lleuger com una daina i silenciós com un felí, es plantà en mig de la cambra de joc. I els clavà un escàndol semblant a la tronada de festa major. I els arrabassà 700 pessetes que després lliurà a l'enfermeria per adquirir material pels malalts.

I a la tarda, davant de la població reclusa formada en el pati, en un parlament, blasmà la conducta d'aquells viciosos irresponsables que escanyaven a la seva familia exigint-los diners per jugar-se'ls.

I un cas negatiu: Aquella nit s'havia passat llista i gairebé tothom s'ajocava, quan s'apagà el llum.

D. Juan, sol, sense ajudant, en la presó, en el pati, cridà amb veu forta però emocionada:

-¡¡Que venga el hombre elèctrico!!

Vaig baixar corrents... El pobre home, alt com un sant Pau i ferm com un toro, d'esquena a la paret i amb pistola a la mà, tremolava; i no pas de fret. -Que pasa? ¿Porque se apagó la luz?-preguntà amb trencadissa veu-

-Posiblemente -vaig respondre tranquil- por una avería en la red de suministro. Si me permite, usaré el telèfono para informarme.-I vaig telefonar. Tanmateix una avaria de caràcter semi-general tallà el circuit de la línia de subministre a la presó. I mentre informava del cas a Don Juan, la línia fou posada de nou en servei i la llum il.luminà el pati; i les faccions esgrogueïdes del nostre "valent" Don Juan.

www.memoria.cat/gros

Col·lecció familiar

¡ T E N G O F E !

A los amigos de cautiverio

A tí, amigo Gros, que en la adversidad no perdiste la fe en mejor futuro, te ofrece este soneto como testimonio de la suya, tu sincero amigo.

Estanislao Sanfeliu.

La fe que de contínuo me ha guiado,
con mayor fuerza cada día alienta
y al oído, con dulce voz me cuenta
el fín feliz del hoy desventurado.

Que lo triste i sombrío, ya ha pasado;
que languidece lo que al bién atenta;
que un futuro de libre paz, fermenta
sobre el yugo, de fuego calcinado.

Y respondo a la fe con alegría
-también mayor si cabe- cada dia:
¡Nunca la esclavitud triunfó en la Historia!

¡Creo en tí, creo en tí fe que me guía!
Tu y el valor alcanzareis victoria,
y al màrtir, ¡cantareis eterna gloria!

Barcelona - Prisión Celular - 2-8-42

He retrobat entre els meus vells papers, un sonet. Un sonet d'un bon amic, fa molt temps traspassat: L'Estanislau Sanfelíu i Casajuana. I els records d'aquells dies han passat fugissers per la meva ment com una succesió d'imatges vives projectades damunt de la meva ja vella memòria. I n'he volgut fer l'ofrena d'aquesta poesia als amics joves d'ara que no han viscut pas ni un minut -ni mai que hi visquin!- darrera d'unes reixes.

Manresa, maig del 1976

F. Gros i Mateo.

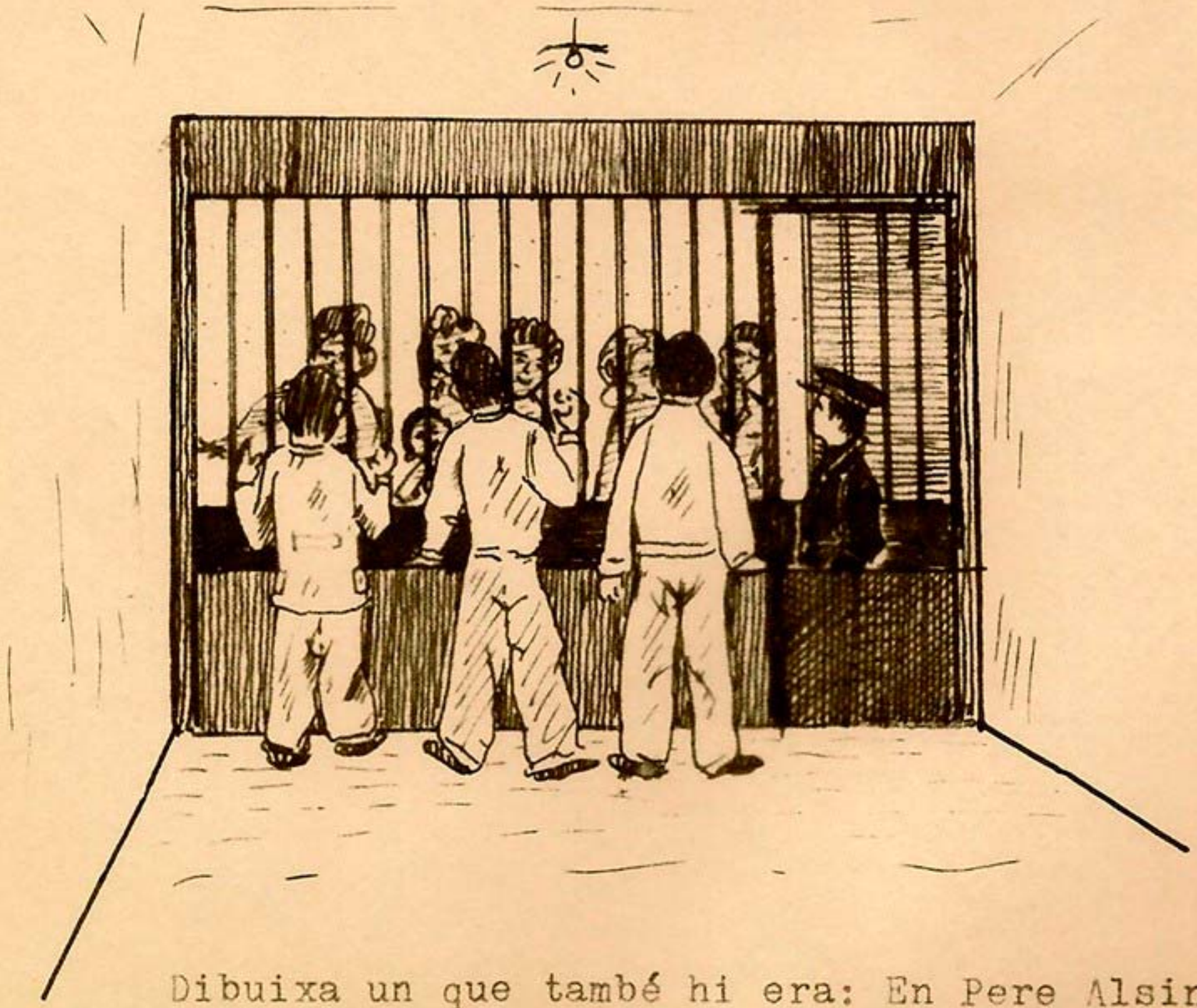

Dibuixa un que també hi era: En Pere Alsina. Entre altres coses col.laborador del "Trust Joier de Reixes Endins" amb l'Amadeu Bosch, En Lluís Retrés, l'Urbà Criado i jo mateix.

www.memoria.cat/gros

Col·lecció familiar

N o t e s m ī n s e s s e n s e o r d r e n i c o n c e r t

L´ a d v o c a t d e f e n s o r ?

Un soldat del despatx d´auditoria, informa:

-Aviat serà cridat a judici. Vol nomenar vostè mateix l´advocat defensor?

-No cal, no! El d´ofici.

A l´endemà en Gorgui m´atracalla:

-Que has fotut? -diu amb semblant de prunes agres- Jo trio un advocat i tu, un altre i a més a més d´ofici. Home! L´estudi del sumari per un sol defensor abreujaria el tràmit; i podriem sortir al carrer, més aviat.

-Això rai! Prou hi ha un bon remei! Accepta tu el d´ofici que és de franc, i fora maldecaps.

-Ah! no! De cap de les maneres! Jo vull un advocat que entengui en lleis i que pugui defensar el meu cas malgrat hagi de pagar unes pessetes. ¡Vull sortir en llibertat!.. -clamoreja l´ex-president del sindicat de llum i força.-

-No siguis ruc! -replico- En el nostre expedient o sumari, no hi figura una sola acusació que revesteixi ni un bri de gravetat; I tu saps tan bé com jo mateix, que el tribunal de torn, gairebé sempre té pronunciada la sentència un xic abans de la celebració de l´acte del judici. No em vinguis doncs, amb contes de la vora del foc. Tant se val que et defensi l´un com l´altre. La figura del defensor, sigui aquesta la d´un simple caporal o d´un sergent desconeixedor del còdig i de lleis, tindrà -no ho dubtis- la mateixa eficàcia que la d´un veritable advocat.

Però en Gorgui no vol pas avenir-se a raons:

-Per culpa teva -exclama empipat- haurem de passar més temps en la presó!

Prou tenia motius anteriors i suficients per engegar-lo més enllà d´on acostuma a pondre´s el Sol, i, gairebé vaig estar a punt de ferho davant de l´exabrupte. Però ¿era possible raonar amb aquell home egoista, absurd i presumit com el paó quan exhibeix el vano estès per lluir el plomatge, i ensems amb un cervell deixatat per l´excès de libídine? Perdria el temps. I com que a mi tant me feia que el defensor fos en Pere o en Pau, vaig acabar dient:

-Tant se val l´un com l´altre i d´això n´estic plenament convençut. Per això i sempre i tant que no em causi ni el més mínim perjudici, accepto la defensa del teu advocat. Fés tu mateix la gestió pertinent i si s´ha de pagar unes factures pel teu gust, totes, a càrrec teu. No vull pas invertir ni un cèntim en aquesta qüestió. I recorda què, a hores d´ara, encara m´has de pagar les cent cinquanta pessetes que tu em deus. Entès?

Des del dia en que es produí la discussió esmentada, havien transcorregut uns dos mesos, quan ens van dur a la Model barcelonina. I al mes escàs, rebiem la visita de l´advocat triat pel Gorgui. Se´ns presentà amb l´uniforme acabat d´estrenar, nou i llampant, ben afaitat i amb el cabell enclenxinat i amb un excès de brillantina. Molt maco el noi.

Va treure els patracòls d´una bossa de mà i els va estendre damunt la taula. Fullejà amb atenció la còpia del sumari per espai d´uns minuts i engegà el bombardeix.

Amb el to corresponent a un fiscal, féu esment d´uns succesos dels quals, si bé en teniem coneixement, no eren pas de la nostra competència. La Junta sindical de la qual n´era jo el secretari, tingué cura

www.memoria.cat/gros

Col·lecció familiar

en tot moment de no interferir l'acció del comitè director de l'empresa en tot allò que li corresponia; per exemple en l'absentisme o en l'abandó total de la feina sense motiu justificat. Però el noi maco que havia estudiat lleis continuava atacant sense treva i sense desmaiar com si volgués trobar motiu adient per engaltar noves i greus acusacions que tanmateix eren inexistents. I aquest joc s'anava perllongant ja massa estona i els meus nervis assolien de mica en mica un alt grau d'excitació. I en el meu ànim s'hi congriava un núvol fosc, com carregat de calamarsa, mentre que el defensor -aquella nova espècie de defensor- ens censurava agrement la nostra actuació, pel fet de que la familia d'en [redacted] no hagués cobrat ni un ral des de que aquell, abandonà el seu lloc de treball.

-Vostès havien d'exigir de l'empresa, el pagament de la soldada a la familia, com si el que es féu escàpol, es trobés en actiu i treballant.

-Vaja! Aquesta si que és bona!.-vaig exclamar- ¿Per ventura, a la meva familia li abonen la mesada que a mi em correspondria si estigués exercint la meva professió?

-No! És clar que no! -replicà l'advocat- A la seva familia, és clar que no! Però a la d'en [redacted] li pertocava plenament. L'abandó de la feina fou per pur patriotisme i per incorporar-se a els rengles de l'exèrcit nacional. I afegí: -Com vol comparar una cosa amb l'altra?

Llavors si. Vaig ben sortir de polleguera i la descàrrega fou curta però intensa i acompanyada de llamps i trons i pedregada.

-Prou d'aquest coll!-vaig començar afrat- Vol dir-me amb qui estic parlant? ¿amb l'advocat defensor o amb una mena d'acusador privat? ¿Vol sapiguer quin és el meu delicte? Jo li diré, i sense embuts. Si vostè creu que soc "roig" i que vaig posar tot el meu alè en vèncer als feixistes, ho encerta! És veritat! Aquest és el meu únic delicte del qual no em sento gens arrepentit. I prou! Perquè ningú pot acusarme d'haver perjudicat conscientment i amb malícia a algú. I tampoc ni vostè ni ningú podrà dir que a casa meva hi ha un objecte que no sigui pagat amb els diners guanyats exercint el meu ofici. I ja ho sap tot! I no vingui a emprenyar al que, avui com avui, es troba en inferioritat de condicions per mantenir una brega amb vostè. Vostè! Un ximple amb la sang infectada d'odi pel virus de la guerra i que creu que tot hom ha de respondre "amén" quan diu una paraula. Vagi, vagi a prendre .... consells!

44444444444444444

La trifulga prou podia costar-me un ull de la cara. Segur que vaig ofendre a totes a cadascuna de les cèl.lules de l'enlletrat minyó; des de les situades a flor de pell fins a les amagades en el més llunyà raconet de llur pobre animeta, ofesa per l'insult d'un, qui sap si futur "presidiari".

Sort que mossèn Santamaria,-un capellà cristià- assabentat de la gresca, precisament pel mateix jove advocat, després d'esclafir en una riallada i d'haver temperat a l'ofès minyó, em féu passar per boig o per guillat.

-No el coneix pas a en Gros. -va dir-li- Sàpiga que en el transcurs d'aquests tres anys i escaig de reclussió, se li ha afluixat de mica en mica la xaveta. No el pot ofendre pas, algú que no hi és tot....

Vet aquí que en el Consell de Guerra, -sense la prèvia intervenció de mossèn Santamaria- s'hauria produït un cas paradoxal: El fiscal demanant convençut la meva absolució mentre que l'advocat defensor pagat amb bon diner pel Gorgui, exigiria que jo fós condemnat a la darrera pena per havér confessat de que era "roig".

www.memoria.cat/gros

Col·lecció familiar

Notes minses sense ordre ni concert

Les aventures d'un xicot manresà

El camp de concentració

Vull parlar-vos d'un xicot amic meu. Trenta cinc anys enrera era alt i ben plantat, ros, i en conseqüència de pell molt blanca. I de rostre correcte al que imprimia lleu moviment per remarcar les paraules que brollaven concretes i clares del seu llavi, a l'hora d'exposar el seu criteri bon xic original mantes vegades.

Era i és un bon jan, sincer i obert a tots els vents; i ho demostrava a bastament ~~xxxx~~ àdhuc en el senzill acte de saludar amb l'encaixada forta, directa i viril, en contrast amb la d'un traïdor o de l'hipòcrita de mà tova i de suor freda que s'esllavissa humida i fastigosa reptant com una serp damunt la teva pell esgarrifada. ¿No us hi heu trobat mai amb una mà llefiscosa damunt la vostra? Però, continuem la nostra història.

El seu tarannà s'adaptava a les circumstàncies més adverses, sense gaire esforç mentre no hi hagués algú que abusant de la seva autoritat, volgués prendre-li el pèl o bé imposar damunt d'ell quelcom injust. Llavors, en el seu ànim s'hi produïa un daltabaix i un desig vehement de fugir per escampar la boira ben lluny d'aquella gent que li oprimia l'esperit. I davant d'aquesta intensa reacció, no té pas res d'estrany que fés més d'un intent -mai, per dissort, amb èxit- per escapar d'un camp o d'una presó.

Presoner de guerra, fou internat en un quarter de infanteria que en els darrers anys de guerra s'utilitzà com a camp de concentració. L'esmentada caserna, l'hospital militar, el presidi del Dueso i el poble de Santoña, ocupaven amb llurs edificis i dependències un illot que sols s'unia amb la terra ferma santanderina, per mitjà d'un pont sobre el mar, d'una bona llargada, controlat per la guàrdia civil que facilitava l'entrada i la sortida sense destorb, als veïns de Santoña i a tota altra persona civil o militar que, com els del poble, disposaven del salconduit corresponent.

En aquell camp -que no era pas una excepció- la brutícia assolia un bon nivell i els insectes xucladors de sang eren companys inseparables dels presoners, malgrat que aquests s'afanyaven a eliminar-ne diariament una bona quantitat d'aquells pollls que se'ls menjaven de viu en viu. Mai, però, podrien fer-ne un net sense l'aigua bullent necessària per escaldar tota mena de robes. I no hi mancaven, per completar el quadre, altres malures: El perill constant de la infecció, doncs, una bona colla de presoners prou n'eren atacats per un aràcnid microscòpic que omplia el cos dels afectats amb pústules sarnoses productores d'una intensa picor. Per prescripció facultativa, els que patien de cofssor i de frisança s'havien de banyar diariament en les aigües del mar i al nostre amic aprofitava l avinentesa per acoblar-se amb ells a l'hora de sortir del camp, per anar-se'n a nedar una bona estona. Era valent el nostre amic; i gens escrupulós, doncs, qui era el maco que s'acostava sense por, prop dels infectats per ~~xxxxx~~ l'àcar de la sarna?

Cert!. La deducció és exacta. ¿L'estada en un camp de concentració? En pitjors condicions que el sojorn en el penal del Dueso. Les instal. lacions del camp, inexistents, o inadequades per rebre el nombre exagerat de presoners. Tot interí, doncs, la concentració de presoners, ~~xxx~~ ¿no minvaria fins a desaparèixer un cop feta la tria dels que serien duts a consell sumaríssim, dels altres que es traslladarien per temps

www.memoria.cat/gros

Col·lecció familiar

indefinit a presons provincials o de partit judicial i dels darrers que, rebuda la documentació adient del seu poble, de mica en mica se'ls deixaria en llibertat per anar-se'n cap a casa?

Tot, però, es desenvolupava amb lentitud i el nombre de presoners, amb les noves entrades i les poques sortides en comptes de minvar, creixia.

I la brutícia i l'esquifida alimentació desproveída de vitamines i proteïnes i incapaç de generar les calories mínimes, feien estralls especialment entre els minyons de 17 o 18 anys de la lleva del biberon, incorporada al front en les darreres batalles de la guerra civil.

I el nostre amic manresà, malgrat el seu ferm esperit, es trobava a punt de retre's davant de les circumstàncies esmentades i d'altres adversitats. Ni per la Creu Roja s'havia pogut comunicar amb els de casa seva; i no disposava d'un ral ni ningú li portava paquet. I enmalaltí de debó. Restava corbat pel dolor sense poguer-se adreçar. I el seu decandiment, gairebé era total quen el facultatiu el féu traslladar a l'hospital.

Quin canvi, renoi! Tot just arribat el fan despullar i li faciliten roba neta gairebé nova. La netedat s'imposa des del primer moment. I quin tracte més diferent al del camp. Un tracte amable, d'igual a igual, de persona a persona. Això sol, ja el va revifar. Però a més a més, quin subministre! Ració ordinària complerta i un bol ple de bona llet de la muntanya santanderina, ¡quatre vegades al dia! Per l'esmorçar, per berenar i al final del dinar i del sopar. Ja ho crec que es va refer ben aviat, amb aquest règim tan nutritiu. Tot just s'havien escolat set o vuit dies i la color de les galtes i el brill dels ulls s'afegien per confirmar la indicació del gràfic termomètric; aquella temperatura del primer dia d'ésser hospitalitzat, pel dessota dels 36 graus, oscil.lava a l'entorn de la normal. I un company de sala, al veure'l tan eixerit i satisfet en to mig burleta li digué: -Et trobes bé, oi? Doncs, preparat. No ho veus que el llit es necessita per un altre que es troba més malalt que tu? Apa noi! cap al camp altra vegada que allí rai, no els hi vé d'un i et deixaran un raconet per jeure!

Com un taig d'aigua gelada caigué damunt seu el pronòstic del company. I el fet podia produir-se a l'endemà. I una esgarrifança li travessà fins i tot pel moll de l'os. ¿Altra vegada a embrutar-se de nou amb fastigosos insectes? I, ¿a patir fam sense esperança de conseguir quelcom per atipar-se? I això, pot succeir demà mateix?

I el desig vehement de perdre de vista l'illot i la seva gent l'impel.lí a cercar la fugida. Quan? Aquella nit mateixa... quan tothom ja fos adormit. Sense soroll cap a la cambra de bany; vora de la finestra un pal li oferia el suport per descolgar-se fins baix; fins al carrer; i tot seguit en direcció a la mar. Pel pont no cal comptar-hi; travessaria el braç de mar, nedant.

I el projecte el tira endavant: Ja és en el bany i obre la finestra; ja se'ns descolga pal avall; és al carrer; ja camina en direcció a la mar. I ara, que és a la vora de l'aigua, a nedar sis o set cents metres per arribar a l'altra banda. I, sense treure's la granota fa el capbussó i amb l'esperit alegre comença la nedada a la llibertat.

-Més, que em passa? -es diu a si mateix, el nostre amic- Un corrent d'aigua vol endur-se'm en direcció contrària. Cal vèncer l'obstacle! Neda amb més força, Ton! -

I l'Antoni lluita amb totes les forces per remuntar l'obstacle que s'oposa a llur marxa, fins restar esgotat: El reflux de la marea l'ha vençut i la fatiga el deixa aclaparat. -Posat de panxa enlaire, Ton! i fés el mort per provar de salvar la teva pell.- No pot fer altra cosa que deixar-se dur pel corrent, quiet com si fos un tauró gronxat per les aigües mogudes del Cantàbric. Unes hores llargues sobre les aigües salades de la mar, que, a la fi, manyagament, el retornen a la ma-

www.memoria.cat/gros

Col·lecció familiar

teixa vora d'on va eixir, una mica més avall del punt on es capbussà de cara a la no assolida **llibertat**.

A tomballons i arrossegant-se, -posant a prova el seu darrer esforç- arriba amb penes i fatics fins a una de les concavitats obertes en un marge de prop d'un camí. I allí resta ajaçat de panxa a terra, immòbil, gairebé sense esma ni per respirar, fins que el sol que li escalfa l'esquena, el deixondeix i l'ajuda a recobrar el sentit. I un cop lliurat del marasme atufdor, com a primera mesura, es despulla de la granota -encara molla fins a la saturació- per eixugar-la amb la col.laboració del sol i del vent suau de la marinada. I mentre l'estenia en el sorral, un paisà en trànsit pel camí, li crida l'atenció:

-Ei! que hi féu aquí? Necessiteu alguna cosa?

-No. Gràcies. Sols vull eixugar la granota abans d'anar-me'n.

El paisà santonyenc se'n va adonar: Aquell xicot prou volia fondre's. I ben tost avisa a les autoritats d'aquell encontre. Poca estona trigà la parella armada en presentar-se davant del fugitiu per procedir a la detenció i dur-lo on no volia pas anar: Cap al camp de concentració ..... altra vegada!....

I ja en el cos de guàrdia, el sergent se'l mira; i se li acosta començant a moure el braç per, amb la mà, arribar-li a la cara, quan, per sort, la presència del tinent -que travessà el llindar de la porta, en aquell instant- paralitzà l'acció punitiva del sergent.

-Perquè fugies? -li preguntà el tinent-.

-És que n'estic ben tip de matar polls sense aconseguir fer-ne perdre la mena. I perquè aqui, jo hi pateixo fam, doncs, no rebo ajut dels meus familiars, car aquests, són a l'altra banda de les línies franquistes.

I a més a més d'ésser el ranxo ben migrat, els cuiners acostumen a estovar els cigrons amb palades de la cendra arreplegada dessota l'engraellat de la fogaina. I quan els sembla, aboquen el contingut del perol, sense prèvia neteja, en la caldera de la cuina, on s'han de coure; i si s'escau que ets dels darrers de prendre la ràcció del ranxo, estàs ben llest. La minestra, que ja és esquifida, llavors no compta ni amb el concurs d'un sol cigró. El cassó que t'ofereixen per omplir el plat, sols conté carbonissa!

Potser per la intervenció del tinent, potser per veritable casualitat, el cert és, que la conseqüència de la fallida escapada, no es féu pas esperar massa temps. Per evitar un nou intent d'evasió, el noi, fou traslladat a la presó de Santander on hi hauria de fer uns anys d'estada.

-Una presó, nova de trinca! -ens contava engrescat el nostre amic- Neta i polida. ~~Embas~~ Embans, parets i sostres, sense cap angle viu en llurs interseccions. Tot ben arrodonit per l'enguixat llis i fi. Les xinxes rai! no hi niarien pas! I dutxes i lavabos, a dojo; en quan a netedat, la glòria pura. I els oficials i guardians, bona gent comanada per veterans del cos de presons.

El menjar? home!.. fluixet. Però en comparació amb el ranxo del camp de concentració.... un tiberi de bodes!

I el xicot acaba la relació, amb les següents paraules:

-Potser no us ho creureu; però, mentre durà l'estada en la presó de Santander, pel meu cap no hi passà la idea de fugir.

www.memoria.cat/gros

Col·lecció familiar

En la presó de Manresa

També hi féu cap el nostre amic a la presó de Manresa; en l'any 40 ó 41, fou traslladat des de Santander a la capital del Bages. I en l'edifici de les "Germanetes" és on lligàrem vincles d'amistat.

Era especial, el noi. A llurs idees bon xic originals hi afegia un complement: el d'unes mans ben destres. Ja en el camp de Santoña, amb fusta d'una caixa construí un tauler; i amb branquillons arrencats de l'arbreda, realitzà les figures del rei i la reina, dels cavalls i les torres, dels àlfils i els peons. Jutgem nosaltres, que valia la pena de veure aquell joc d'escacs que, qualifiquem com d'artesania..... perquè no l'hem vist. El nostre amic, amb llur excessiva modèstia, ens diu que taulell i figures no valien ni un ral, doncs "d'artista, no en soc pas". Ell... "ni sap dibuixar". Però els fets desmenteixen l'asserció. A Manresa, el xicot que "ni sap dibuixar", amb la talla d'un àngel jacent damunt de la tapa de fusta d'un joier, ens demostra amb fets i no amb paraules, que llurs dots artístics són verament remarcables i que bé es poden incloure entre els d'enlairada magnitud.

Oi més; com si fós un frare dels que sempre són a punt de prendre candela, el xicot sempre és inmers en la recerca per trobar noves solucions a qualsevol petit o gran problema: El nostre director vol un segell amb llurs inicials ben gravades però que no es puguin llegir amb facilitat. I el noi ofereix un disseny que, malgrat no ésser l'acceptat per realitzar-lo, és digne de llur autor.

I assoleix un triomf complert, amb la reparació d'uns aparells de galena. D. Miguel Guzmán li fa l'encàrrec i com a compensació del treball realitzat, li'n regala un dels arranjats . I ja tenim al xicot escoltant els programes de la Ràdio Manresa i cercant d'oir emissores més o menys allunyades.

I, ¿sabeu que la conseqüència d'aquest triomf, li féu guanyar el motiu de Marconi? I que uns mesos després li valdria per ésser sancionat amb l'estada al calaboç?

Vamar així. D. Miguel ja ens havia deixat per anar-se'n d'administrador de la cel.lular barcelonina, quan un matí, a l'hora de passar la llista en la sala corresponent, hi mancava en Marconi. On era aquest xicot? I el van descobrir amb el cos recolzat en l'ampit d'un finestral, amb els auriculars a les orelles i completament absort escoltant el programa matinal de la Ràdio Manresa.

No és estrany que l'oficial de presons, desconeixedor de que la galena i llurs complements era obsequi de D. Miguel a en Marconi, com a premi pel treball realitzat en la reparació d'altres aparells similars, restés sorprès. I que quan en Marconi li presentava llurs excuses per la mancança, l'oficial, per cert un xic enfurismat per tot plegat l'increpés amb les paraules següents:

-Et distreus amb la ràdio i faltes a la llista. ¿que t'has cregut? i oi més, ¿no ho saps que la tinença d'un aparell de ràdio dins d'un presó, pot ser qualificat de delicte greu? ¿D'on l'has tret l'aparell?

-L'aparell que jo tinc, és un obsequi de D. Miguel Guzmán , l'anterior Director. I al regalar-me'l m'autoritzà a escoltar les emissores que pogués captar amb aquest estri. No tinc, doncs, perquè amagarme'n d'escoltar una emissió qualsevol -replicà en Marconi amb urc-.

-La teva imaginació és ben galana, noi! Et creus que amb un conte xinès podràs riure't de mi? L'aparell,retingut per la Direcció i tu al calaboç! Per no ésser present a l'hora de la llista i per mentider i engalipador.

I ja tenim al nostre amic en el calaboç en companyia d'altres tres reclusos. I, com de costum, en el segón compartiment o cambra.

www.memoria.cat/gros

Col·lecció familiar

Compta el calaboç, dos compartiments. Una porta facilita l'accès des del pati central de la presó al primer compartiment, fosc i gens ventilat. Per anar al segón, cal passar pel primer i per una altra porta situada en l'embà de separació d'ambdues cambres. Aquesta segona cambra és l'habitacle usual, doncs, rep claror i aire, per una finestrella oberta -a més de dos metres d'alçada, per sobre del paviment- en la paret de la façana principal que dóna a la placeta de sant Bartomeu.

En Marconi, tancat amb els altres en el segón compartiment, a mida que passaven les hores s'anava inflant d'enuig. L'oficial -el beneit!- havia gosat qualificar-lo de mentider. I aquesta injustícia no la podia pas pair. I això i la requisa de la galena, el feia sortir de polleguera; i el desig vehement de sortir de la cambra li barrinava el cap. I les idees s'anaven succeint ràpides, en llur magí, què, prou treballava a alta pressió.

-Si obro la porta,-ell mateix es deia- no hi guanyo res; al capdavall sols canviaré de cambra, però, no de lloc. Més, que ets ruc? ¿Perquè et serveixen les investigacions i la teva memòria? ¿no recordes que una paret de la primera cambra correspon a la façana lateral, a la de l'hort de les monges que avui és un erm? I, en aquella façana, ¿algú no et va informar de que en altre temps hi hagué una sortida per passar directament des del pati del convent, a l'hort? I la porta fou tapiada amb un embà. I aquest embà, on és? ¡en la paret lateral del calaboç que dóna a l'hort! Es tracta, doncs, d'obrir la porta d'on ara soc i passar a l'altre compartiment del calaboç. Uns quants trucs en la paret m'han de descobrir on és l'embà. I un cop ensorrat, a l'hort! que és igual que dir que ja som al carrer. I a fugir! Senzill, oi? Doncs no badis i de cara a la feina.-

I un cassó especial que en Marconi usava com a plat, l'utilitza ara com a palanca situada entre el bastiment i el muntant del plafó inferior, amb l'intent de fer saltar el pany. Però la porta es vincla per oferir l'espai pel pas del nostre amic a l'altra banda. Llavors, convida als altres tres a escapar-se amb ell, però s'hi neguen. Tenen por. I en Marconi diu: -Si no voleu venir, quedeu-vos! Jo ara treuré el cassó i la porta es tancarà de nou. I un cop hagi obert un forat en l'embà, emprendré la fugida; i arribant a Montserrat, carrego la pipa, i ja estic salvat!-

Els tres que no van volguer fugir, espaordits, acorden demanar auxili, I un s'enfila a sobre d'un altre que fa l'esqueneta, per cridar a la gent del carrer perquè avisin de que un pres s'escapa. I la fugida, falla.

El mateix oficial que el tractà de mentider, obre la porta del pati i es troba amb en Marconi en la primera cambra.

-Com n'has sortit d'allà on eres?

I com que l'oficial escèptic no s'ho creu, en Marconi li demana que obri la porta amb la clau, entra de nou en el segón compartiment, torna a servir-se'n de la palanca i surt de nou on l'esperava l'incrèdul oficial. De fet, el muntant del plafó prou es va trencar ja en la primera prova.

A la pregunta de quin motiu l'impulsa a l'evasió, en Marconi, sincer, respon a l'oficial:

-Res més que la injusticia! Vostè, sense motiu, em qualifica de mentider. I això, no ho puc pair. I no puc ara, fer una demostració similar a la que ha vist, en relació a l'aparell de ràdio. Però és ben cert que fou un obsequi de D. Miguel.

La conseqüència: Com que el calaboç no reunia condicions de seguretat els reclusos passaven a conviure amb els altres 696.

www.memoria.cat/gros

Col·lecció familiar

A En Joan Carles I, Rei d'Espanya
M A D R I D

Juliol del 1976

Senyor Rei:

M'estic segur de que vós enteneu el català i per això, em penso que no hi ha la més lleu manca de respecte al dirigir-me a vós en l'idioma que m'ofereix menys dificultats a l'hora de exposar un greuge, i una demanda de justa reparació. I sense perdre més temps, entro en matèria:

El meu pare i el meu germà petit, acusats de realitzar actes d'espionatge en contra dels "nacionals", van ser empresonats des del 26 de gener fins al 3 d'abril del 1939, data aquesta darrera, en la què, demostrada llur inculpabilitat, fou signada l'odre de llibertat. Prèvi, però, del pagament d'unes multes; i això últim, prou és inversemblant.

Si en l'acusació s'hi hagués trobat tant sols un bri de veritat, ¿no s'hauria dictat en procès sumaríssim -en aquells temps de guerra i de repressió- pena de mort contra els possibles informadors de l'enemic?

Però, si hom assoleix l'absoluta certesa de la innocència dels detinguts i per conseqüent ordena ~~xxxxxxxxx~~ llur llibertat, ¿a que vé la imposició d'una colla de multes sobre d'una gent que ha patit -per més de dos mesos- una pila d'angúnies com a conseqüència de l'equivocació d'un beneit soldat, i què, a més a més, es foten de gana al no disposar de bitllets de sèrie o de duros de plata? ¿És que l'objectiu de les multes era de les de caire de repressió política, com a càstig d'un suposat ideari d'esquerres atribuïble al pare? Impossible! El meu pare, en política, sempre fou neutral. I fins en la pràctica es va veure forçat a mantenir-se en la neutralitat: L'hereu, el tenia enrolat en les files dels "rojos" i el fill segon, en les dels "nacionals" ... Dos fills en edat d'ésser cridats a files i incorporats a una i altra banda dels fronts de guerra, quan fou cridada la seva lleva.

El greuge, no és pas el d'ésser víctimes, en temps de guerra, de un error que els duu a la presó en espera del corresponent aclariment. El greuge consisteix en que el comandant de la plaça -potser per manca de vera informació, sense adonar-se'n massa del que feia- a l'imposar les multes sense motiu justificat, comet un clar abús d'autoritat.

Tanmateix no he entaulat queixa ni reclamació contra aquell abús, doncs, les circumstàncies polítiques viscudes en aquests darrers quaranta anys, no ho haurien permès. ¿És que algú m'hauria escoltat? ¿És que avui puc mantenir l'esperança d'ésser escoltat? Si no m'escolteu vós.....

No sé pas quina és la forma correcta per demanar la justa reparació del greuge, però, ¿ puc suggerir-vos quelcom al respecte?

Prou restariem satisfets si fóssim honorats amb un autògraf vostre. Entendriem llavors que us heu fet ressò de la nostra queixa, i això, ja ho és una mena de reparació.

Però, si és demanar massa... ¿perquè l'Estat que ingressa en les seves arques -per quelcom injust- 450 pessetes en l'any 1939, ara, no ~~xxxx~~retorna la valor de les injustificades multes, relacionada amb el poder adquisitiu de la pesseta d'aquells reculats temps, per oferir l'import total a un establiment benèfic triat per vós mateix o per la vostra esposa, la Reina?

Vós ja heu comprès que sols necessitem una reparació de tipus moral.

Gràcies per endavant, senyor Rei, per la vostra atenció. I que per molts anys puguéu exercir el difícil càrrec de Cap de l'Estat, amb el millor encert i amb l'èxit més constant.

Passi-ho bé, senyor.

www.memoria.cat/gros

Col·lecció familiar

Breu informe sobre el fet que va induir a un soldat a acusar a tres vailets de 12 a 13 anys, de realitzar actes d'espionatge en contra dels "nacionals". I llurs conseqüències.

oooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooo

El 24 de gener del 1939, les forces dels "nacionals" es fan seva la ciutat de Manresa. I el 26, al matí, tres vailets baixen des del camí vell de Santpedor, cap a ciutat; i al passar pel carrer dels Infants, enfront de la imprenta i papereria Montañà, veuen escampats pel mig del carrer, una pila de blocs i algún llapis. I proveïts d'aquests materials, corrent i saltant com ocells que emprenen el vol, se'n van a presenciar el moviment de camions i d'altres mòvils dels "nacionals" que desfilen per la perllongació del Passeig de Pere III en direcció a la carretera de Vic, davant d'una munió de badocs que contemplaven el nodrit convoi.

I un dels noiets, diu als seus companys: "-Escriurem en el bloc, les inicials de la matrícula i tot seguit tractarem d'endevinar a quina capital de província corresponen les lletres.-" I tots tres, engrescats es disposen a jugar a "endevinar matrícules".

Però un soldat els vigila; i comprova que apunten matricules en els blocs. I es fa acompanyar pels mateixos nois, per informar-se directa i personalment dels domicilis de cadascún dels minyons.

I és cap al tard del mateix dia que un escamot comanat per un caporal o un sergent, amb l'ajut del soldat aspirant al servei de intel. ligència, procedeixen a efectuar registres en els domicilis dels tres nois. I a casa meva, "l'intel.ligent" soldat enverinat per la propaganda de guerra que li fa veure enemics àdhuc en l'escudella, fa una troballa: Un nucli amb la bobina de tensió d'un comptador monofàsic. Quelcom per fer explotar un artefacte infernal, segons el judici del ximple denunciant. Però el que comanava l'escamot no li'n fa cas. Ell coneix que allò, correspon a un aparell elèctric de mesura

Les ordres, però, són de detenció: Dels de casa resten detinguts, el pare i el meu germà petit. A cal Roig, no hi troben el noi i es conformen amb agafar al pare. I a cal Florenci, com que no hi ha l'home s'enduen al noi i a la seva mare. I en el LICE, on s'hi havia instal. lat una mena de comandància, són acusats pel soldat de realització d'actes d'espionatge en profit de l'enemic. I des d'allí els duen cap a la presó vella. La del palau bisbal de la Baixada de la Seu.

La detenció tingué lloc el 26 de gener del 1939. I sense necessitat d'incoar cap mena de procès, són alliberats el 3 d'abril del mateix any prèvi el pagament d'unes multes. Els rebuts adjunts corresponen a les carregades a la meva família. De les altres no en tinc pas un exacte coneixement.

Manresa, juliol del 1976

Còpia dels rebuts

C O M A N D A N C I A M I L I T A R

He recibido de Joaquín Gros Rollo, la cantidad de trescientas pesetas, importe de una multa gubernativa impuesta a raiz de una diligencias practicadas por el Juez militar de esta Plaza. Dicho importe será canjeado, cuando lo haya en la Plaza, por papel de pagos al Estado.

Manresa, 3 de abril 1939 - Año de la Victoria
El Teniente Coronel COMANDANTE MILITAR,
(La signatura no és llegeix bé)

L'altre rebut és de 150 pessetes i a nom del meu germà

www.memoria.cat/gros